

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Islamofobie v umění

Alexandra Kollárová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Blízkovýchodní studia

Bakalářská práce

Islamofobie v umění

Alexandra Kollárová

Vedoucí práce:

Mgr. Daniel Křížek, Ph.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce Mgr. Danielovi Křížkovi, Ph.D. za ochotu, trpělivost a cenné rady. Můj dík patří i Alexandrovi a Marii za jejich podporu.

Obsah:

ÚVOD	7
ISLAMOFOBIE	9
Kořeny islamofobie	10
Současná islamofobie	11
Význam pojmu islamofobie	12
Kritika islamofobie	13
Islamofobie a její milníky	18
Islamofobní projevy a vizuální identifikátory	19
ISLAMOFOBIE V UMĚNÍ	21
Propaganda v evropském umění	22
Stereotypní vyobrazení	25
„KAUZA CHARLIE HEDBO“	28
Analýza týdeníku Charlie Hebdo	31
Analýza karikatur	33
Metodologie	34
„Charia Hebdo“ (Luz)	35
„Líbající se karikatura“ (Luz)	38
„Intouchables 2“ (Charb)	42
„Život Mohameda – Počátky proroka“ (Charb – Zineb)“	46

Shrnutí karikatur	49
Vývoj Charlieho Hebda a umělecké pozadí.....	50
Odkaz dánských karikatur	54
PLAKÁT A ISLAMOFOBIE	56
Džihád je „svatá válka“	57
Evropský politický plakát.....	65
STEREOTYPY – TERORISTÉ, DŽIHÁD, BURKY (ZAHALENÁ A UTLAČOVANÁ).....	71
ZÁVĚR	84
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	86
RESUMÉ	93

Úvod

Bakalářská práce s názvem *Islamofobie v umění* se zabývá analýzou obrazů, především pak rozborem karikatur a plakátů, které označuji za islamofobní. Pozornost je věnována aktuálnímu evropskému umění, které využívá propagandy jako nástroje k manipulaci s veřejným míněním. Takovéto mínění se pak staví negativně vůči islámu a muslimům.

Vzhledem k faktu, že islamofobie je fenomén, který lze velice obtížně rozpoznat, zvolila jsem konkrétní indikátory, na jejichž základě jsem hodnotila vybraná islamofobní díla. Takovým indikátorem je například určování *vizuálních identifikátorů* ve společnosti (např. tradiční oděv a příkrývka hlavy muslimů), kvůli kterým byli muslimové napadáni a diskriminováni v patnácti zemích Evropské unie. Identické identifikátory nalézám v této práci ve vybraných dílech současných umělců. Analýza vybraných obrazů je provedena pomocí ikonografického rozboru, k lepšímu pochopení jsou díla zasazena do patřičného intelektuálního a kulturně-sociálního kontextu.

Práce se skládá z pěti kapitol, první z nich je věnována *islamofobii*, jejím současným projevům, ale i dějinné paměti, která je nositelkou islamofobních stereotypů. V této části poukazuji na nejednoznačnost pojmu islamofobie vzhledem k míře kritiky ze strany akademiků, která tento neologismus provází. K analýze jednotlivých obrazů jsem využila i zprávu o islamofobii, vydanou *Runnymede Trust Commission on British Muslims*, která rozlišuje mezi *uzavřeným (islamofobním)* a *otevřeným* pohledem na islám.

Druhá kapitola se věnuje propagandistickému umění, jehož hlavní funkcí je démonizovat muslimskou komunitu tím, že využívá obdobných metod jako nacistická propaganda.

Třetí kapitola se věnuje karikatuře, zde jsem analyzovala čtyři titulní strany týdeníku *Charlie Hebdo*, který je hned po dánských karikaturách označován jako nejvíce islamofobní. Pozornost je věnovaná i uměleckému backgroundu listu.

Předposlední část se věnuje jednotlivým kampaním, které využily jako prostředek agitace plakát. Rozlišuji zde mezi americkým a evropským politickým plakátem. Přestože oba dva typy plakátu se staví negativně vůči muslimům, kteří žijí na Západě, mají odlišný charakter.

Poslední kapitola je pak souhrnem nejčastěji využívaných stereotypních vyobrazení muslimů ve výtvarných dílech.

Islamofobie

Pojem islamofobie je v současné době plně etablován v médiích a je evidentní, že četnost užití tohoto pojmu přímo souvisí se sledem událostí z posledních tří dekad. Především jsou to pak teroristické útoky z 11. 9. 2011, které do jisté míry ovlivnily a živily protiislámský a protimuslimský diskurz a odkaz této události je do dnešní doby aktuální. Bylo by mylné se domnívat, že islamofobie je následkem těchto teroristických útoků. Takováto zjednodušující interpretace vede mnohdy k domněnkám, že pokud bude zastaven terorismus, zanikne i islamofobie. Islamofobie však existovala dávno před tímto datem, ovšem události, zaměřené vůči muslimům daly tomuto již existujícímu předsudku ještě větší platnost. Stigmatizace muslimských komunit nálepkou „teroristů“, žijících v evropských státech, se stala alarmující. Muslimská komunita se stala cílem naprosto rozmanitých předsudků, které vedly k postupnému odmítání muslimů a čehokoliv spojeného s islámem. Toto datum slouží jako jistý milník, který rozděluje „současnou islamofobii“ a její projevy od předešlého historického odkazu. Islamofobie je dnes akademickou obcí chápána jako fenomén, který je namířen ze strany nemuslimů vůči muslimům vztahující se k pozdní fázi druhé poloviny 20. století v Evropě.¹ Převážná část práce bude věnována současné krizi mezi muslimy a západní společností, která vedla k diskriminačním tendencím muslimských komunit v Americe či Evropě, případně k urážce celé muslimské *ummy*. Napětí a dramatický vývoj vztahu Západu vůči islámu a muslimům není pouze následek konkrétního zločinu, významně odpovědná je i dějinná paměť, jakožto nositelka mnohých stereotypů, které přetrvaly do současnosti.²

---

¹ ALLAN, Chris. *Contemporary Islamophobia before 9/11: A Brief History*. Londýn: Cordoba Foundation Cultures in Dialog, 2010. *Arches Quarterly*, 7, s.14.

² KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: Historická paměť a současná krize*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 11-13.

Kořeny islamofobie

Dnes jsou to především akademikové, kteří se nemohou spokojit s definicí současné islamofobie vzhledem k faktu, že nelze ignorovat historickou zkušenost Evropy s islámskou civilizací od obousměrného toku hodnot až po politický zápas. Někteří jako, Ziauddin Sardar³, se domnívají, že současné manifestace islamofobie jsou výsledkem předsudků vůči muslimům, které jsou hluboko zakotveny v evropském historickém vědomí. I přesto, že současná islamofobie vychází z nových skutečností, nesmíme zapomínat na to, že muslimové mají své pevné místo v politických dějinách Evropy. Několik staletí byla dosti dlouhá doba na to, aby vykrytalizovaly nejrůznější formy předsudků ohledně náboženství, kultury a mentality muslimů. Tento „deformovaný pohled“ na civilizaci je právě oním prvkem, který přetrvává do současnosti. Negativní rysy islámu jakožto „nepřítele“ existovaly po celý dějinný vývoj a byly vždy znásobeny při mocenských střetnutích. S velice obdobným retrospektivním zasazením islamofobie přichází i Milton-Edwards⁴, která vidí islamofobii jako historicky konstantní jev, sahající až do křižáckého období.⁵ Tato tvrzení poukazují na antiislámský a antimuslimský sentiment jako na endemický pro evropskou společnost a západní kulturu. Islamofobii je možno v dějinném kontextu sledovat jako fenomén, který se střídá v určitých cyklech. Po vzájemném respektu přichází masové výbuchy xenofobie. Chris Allen uvádí, že i přes nezpochybnitelný historický odkaz, islamofobie není jednotná a její projevy jsou vždy podmíněné současnými národními, kulturními, geografickými a socio-ekonomickými podmínkami.⁶

---

³ Současný britský intelektuál, spisovatel a kritik narozen v Pákistánu, zaměřuje se na současný islám a na mezikulturní dialog.

⁴ Profesorka na universitě v Belfastu, zabývá se především politickým islámem, také etnickými konflikty na Blízkém východě, její specializací jsou teroristické organizace.

⁵ MILTON-EDWARDS, Beverley. *Researching the Radical: the Quest for a New perspective*. Londýn: Sage, 2002. Interpreting Islam, s.33.

⁶ ALLAN, Chris. *Contemporary Islamophobia before 9/11: A Brief History*. Londýn: Cordoba Foundation Cultures in Dialog, 2010. Arches Quarterly, 7, s.15.

Současná islamofobie

Záměrem této práce není popis historického vývoje islamofobie, ale analýza její současné podoby v uměleckém projevu. Považuji však za nezbytné poukázat na některá historická fakta. Mezi nimi je i geneze muslimské identity v 80. letech ve Velké Británii. Vznik této nové cílové skupiny, jdoucí napříč etniky, proběhl přirozeným vývojem a sdružoval různé národnostní menšiny v britské domovině pod jediným výrazným rysem – islámem. Paradoxně se tato nová identita⁷ stala terčem, který mohl být později daleko snáze zasažen. V umělecké sféře, přesněji v propagandě, by bylo daleko náročnější karikovat zvlášť Sikha, Berbera, Araba, Pákistánce, Afgánce či Íránce. Daleko snáze lze vytvořit stereotypy, které charakterizují pouze jednu identitu, sdružující všechna tato etnika na základě tzv. vizuálních identifikátorů.⁸

Pojem islamofobie je tedy těsně spjat se vznikem „britské muslimské“ identity“ v osmdesátých letech 20. století. Na počátku této dekády se komunity, které se svým původem hlásily k různým postkoloniálním zemím starého impéria, souhrnně označovaly jako „asijské“ obyvatelé.

Vizuální identifikátory jednotlivých asijských komunit se stávaly důležitější, zvláště pak v roce 1976, kdy britský parlament schválil zákon o prevenci diskriminace,⁹ založený pouze na rase. Muslimské komunity byly do osmdesátých let politicky a sociálně neviditelné, i přes výrazný náboženský komponent. Ochrana minorit byla v tomto zákoně založena

---

⁷ Chris Allen uvádí, že s demografickým nárůstem muslimské komunity ve Velké Británii se vztah nové generace k původní domovině jejich rodičů ocital mnohdy pouze v rovině emoční. Byla to jakási vzdálená vzpomínka předchozí generace, která se odrážela především v kulturních zvycích. Pro novou generaci britských přistěhovalců se stalo podstatné náboženství, neboť zatímco akulturace vedla k potlačení původního jazyka, zvyků, oblékání i chování, islám zůstal z velké části nedotčen. Především generace imigrantů svojí totožnost určovala dle národnosti, až poté dle náboženství. Nová generace se již označovala jako „*generation of British Muslims*“.

⁸ Vizuální identifikátory jsou v tomto kontextu jasně rozpoznatelné znaky dané etnické či náboženské skupiny. Například tradiční oblečení, náboženské symboly nebo zjev.

⁹ Race Relations Act 1976 (RRA76).

na definici rasové skupiny, tato definice zahrnovala rasu, barvu kůže, národnost a národní či etnickou příslušnost. Zákon byl sice v roce 1980 rozšířen v definici „rasové skupiny“ o monoetnická náboženství, ta se však dotýkala jmenovitě pouze židů a Sikhů. Křesťané a muslimové do tohoto zákona zahrnutí nebyli. Tato mezera v podstatě činila legálním iniciovat nenávisť vůči multietnickým náboženským skupinám.¹⁰

Význam pojmu islamofobie

V tištěné podobě se tento termín, dle Oxfordského slovníku, poprvé objevil v americkém periodiku *Insight* v roce 1991, avšak použití tohoto termínu dnešnímu chápání islamofobie jako negativnímu sociálně psychologickému jevu neodpovídá. Je rozšířená představa, že tento pojem či *neologismus* má své kořeny v Británii. Termín islamofobie byl však několikrát zmíněn i v jiných souvislostech, než jak jej dnes odborná veřejnost chápe. Zřejmě poprvé byl použit v první polovině 20. století ve Francii. Etienne Dinet a Slima Ben Ibrahim použili toto slovo v biografickém díle o životě proroka Muhammada.¹¹

Mezi další konkurenční tvrzení lze považovat výrok francouzské feministky Caroline Fourest a její manželky Fiammetty Venner, že slovo islamofobie se zrodilo v době Íránské revoluce, kdy ulamá takto označovali ženy, které odmítaly nosit *hidžáb*.¹² Tento příklad si však přímo odporuje s výše uvedeným chápáním termínu dnešní akademickou obcí, neboť zde se uvádí příklad strachu samotných liberálních muslimů z přílišné striktní interpretace islámu. Významový kontext se již ustálil a přes svoji značnou terminologickou diversitu odkazuje především na strach či nepřátelství vůči islámu. Profesor Kropáček definuje islamofobii

---

¹⁰ ALLAN, Chris. *Contemporary Islamophobia before 9/11: A Brief History*. Londýn: Cordoba Foundation Cultures in Dialog, 2010. *Arches Quarterly*, 7, s.17.

¹¹ DINET, Etienne a Sliman BEN IBRAHIM. *The Life of Mohammad by Etienne Dinet and Sliman Ben Ibrahim* [online]. [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: http://www.gutenberg.org/catalog/world/readfile?pageno=28&fk_files=2540309

¹² FOUREST, Caroline a Fiammetta VENNER. *Islamophobe ?* [online]. [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.prochoix.org/cgi/blog/index.php/2003/10/25/52-islamophobes>

jako široké spektrum projevů, které vyjadřují nadřazenou přezíravost až nenávistný odpor vůči muslimům, zvláště Arabům, ale i jejich jiným souvěrcům, s nimiž v západních zemích xenofobní jedinci či skupiny přicházejí v různých kontextech do styku.¹³ Největší slabinou termínu islamofobie je, že postrádá konsensus ohledně pevné definice a právní formulace.¹⁴ Kontroverznost tomuto fenoménu dodává i fakt, že v sobě zahrnuje množství projevů, od xenofobie, rasismu až po boj proti terorismu.¹⁵

Kritika islamofobie

Kritika islamofobie bývá nejčastěji spojována s rasovým, náboženským a etnickým aspektem. Islamofobie je některými chápána jako nové pojmenování již existujících fenoménů jako diskriminace, rasismus nebo xenofobie. V tomto případě by bylo správné nahlížet na islamofobii jako na „nový rasismus“, který vedle dalších elementů kombinuje rasu, národnost, náboženství, kulturu a historii. Hodnotící postoje jsou převážně podmíněné na základě rasového předpokladu a statusu *napadeného* ve společnosti (imigranti, cizinci, outsideři). Chtěla bych však zdůraznit, že slovo islám je nezbytné při tvorbě tohoto neologismu, neboť *islamofobie* pak na prvním místě označuje nevraživost vůči muslimům. Náboženská kritika, která se vztahuje k pojmu islamofobie, existuje ve dvou rovinách. První z nich tvrdí, že tento pojem lze zneužít některými muslimy k zavržení jakékoliv, tedy i objektivní kritiky islámu. Dále je pro některé kritiky pojem zavádějící, neboť implicitně předpokládá náboženskou diskriminaci (*fobie* neboli iracionální strach vůči islámu), a to i v případě, že relevantnější islamofobní projevy jsou

---

¹³ KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: Historická paměť a současná krize*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 138.

¹⁴ ROSÓN LORENTE, Javier. *HUMAN ARCHITECTURE: JOURNAL OF THE SOCIOLOGY OF SELF-KNOWLEDGE: Discrepancies Around the Use of the Term "Islamophobia"*. Boston: Ahead Publishing House, 2010, s. 116.

¹⁵ Tamtéž, s. 115-116.

páchány na základě etnicity či rasy. V tomto případě náboženská konotace s pojmem islamofobie není kompatibilní. Pro určité laické státy se sekulární společnosti je náboženství vnímáno jako překážka v integraci přistěhovaleckých komunit. Kritika v tomto bodě spočívá na přesvědčení, že náboženství má figurovat pouze v privátní sféře a jeho projevy na veřejnosti musí být eliminovány na minimum.¹⁶ Takovéto sekulární státy jsou pak častěji obviňovány z islamofobních tendencí. Převážná většina analyzovaných kauz v této práci bude pocházet právě z těchto států.

V akademickém diskursu je to pak především Fred Halliday, který pokládá termín za nevhodný a používá jiný neologismus, *anti-muslimism*. Tento pojem poukazuje na nevráživost nikoliv vůči islámu, ale vůči muslimům.¹⁷ S nahrazením slova islamofobie pojmem anti-muslimism avšak nesouhlasím, neboť to nejsou pouze muslimové, kteří jsou kritizováni, ale i islám samotný. Kritika se mnohdy stáčí přímo na islám, především pak na Korán, který představuje přímé slovo Boží, nestvořené, a tedy existující od věčnosti. Verše jsou mnohdy vytrženy z kontextu a dezinterpretovány.¹⁸

Islamofobie by měla být akceptována jako koncept, který je flexibilní s ohledem na podmínky, ve kterých se projevuje. Hledání ideálního neologismu je matoucí, nelze předpokládat, že jediné slovo obsáhne veškeré negativní pocity a postoje vůči islámu. Projevy „islamofobie“ jsou mnohdy pouze přebal toho, co lze označit jako xenofobie či rasismus, ovšem pak by neexistoval pojem, který by napadení Koránu, Muhammada či systému *šari'cy* označoval. Proto se

---

¹⁶ Mezi reprezentanty sekulárních států patří především Francie, islamofobním projevům ve francouzském tisku bude věnována vlastní kapitola.

¹⁷ KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: Historická paměť a současná krize*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 138.

¹⁸ Například článek: *Čtete si korán - súra 2, "Kráva", verše 75-140* [online]. [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://eurabia.parlamentnilisty.cz/Articles/1178-cteme-si-koran-sura-2-krava-verse-75-140.aspx>

tedy při kláním k výrazu islamofobie, mimo jiné proto, že některé země tento pojem využívají v politické sféře a tím ho legitimizují.

Jako klíč k rozpoznání islamofobie byla shledána v roce 1997 průlomová zpráva, vydána CBMI (The Runnymede Commission on British Muslims and Islamophobia). Tento dokument se snažil prosadit islamofobii jako uznávaný pojem. K odůvodnění mu posloužila obdobná situace z evropského prostředí, která vedla k tvorbě jiného pojmu – *antisemitismu*. Pojem antisemitismus vznikl jako reakce na neustále se zvyšující nepřátelství vůči židovskému obyvatelstvu. I přes veškerou kritiku byla tato zpráva prvním dokumentem, který zvýšil povědomí o novém a nebezpečném fenoménu nejen mezi laickou veřejností, ale i v politické sféře.¹⁹

„Je bezpochyby, že je to nejvlivnější dokument formující úvahy o islamofobii, který se do té doby objevil.“²⁰

Zpráva reaguje i na fakt, že není projevem strachu a předsudků se vyjadřovat k islámu, naopak že dnešní společnost má právo kritizovat jak víru, tak i zákony a praktiky islámu, zvláště v případech, kdy vlády pod záštitou islámu používají represálie k potlačení mezinárodně uznávaných lidských práv, stejně tak jako je legitimní nesouhlasit s omezováním práv žen v řadě muslimských zemí nebo odsuzovat řadu teroristických organizací, které zneužívají islám v rámci své ideologie. Neislámská společnost si poměrně značně zakládá na svobodě projevu, vystává tedy otázka, která z kritik muslimské společnosti či islámu je legitimní a kterou lze považovat již za nevráživost a předsudek. Dokument nalézá řešení v systému, který rozlišuje mezi „otevřeným“ a „uzavřeným“ pohledem na islám. „Otevřený“ pohled je chápán jako ten správný a pozitivní vůči islámu, kdežto pohled „uzavřený“ jako negativní.

---

¹⁹ ALLAN, Chris. The 'first' decade of Islamophobia: 10 years of the Runnymede Trust report "Islamophobia: a challenge for us all". 2007, s. 5-6.

²⁰ Tamtéž, s. 5.

Tomuto systému je vytýkáno mnohé, především jeho striktní bipolarita. Pokud díky „uzavřenému“ pohledu na islám jsme schopni islamofobii identifikovat, pak nám tento přístup nepodává vysvětlení, proč daný jev nastal, například v oblasti pracovní diskriminace. Naopak přínosem je schopnost rozeznat islamofobii v médiích²¹, která více než často mají tendenci se spojovat s ideovými platformami, někdy i politickými strukturami, které šíří islamofobii. Ta jim pak slouží jako nástroj k upevnění jejich vlastních pozic.²²

---

²¹ ALLAN, Chris. The 'first' decade of Islamophobia: 10 years of the Runnymede Trust report "Islamophobia: a challenge for us all". 2007, s. 6-7.

²² MENDEL, Miloš, Tomáš RATAJ a Bronislav OSTŘANSKÝ. *Islám v srdci Evropy: Vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Praha: Academia, 2007, s.134.

Rozlišení	Uzavřený pohled	Otevřený pohled
1. Monolitický / rozmanitý	Islám je nahlížen jako jednotný monolitický blok, statický a nereagující na nové skutečnosti.	Islám je nahlížen jako rozmanitý a progresivní, s vnitřní rozmanitostí, debatami a rozvojem.
2. Oddělený / interaktivní	Islám je nahlížen jako oddělený a „jiný“: a) nemá žádné společné cíle a hodnoty s ostatními kulturami; b) není jimi ovlivněn; c) neovlivňuje je.	Islám je vnímán jako vzájemně související s ostatními vyznáními a kulturami: a) mají určité společné hodnoty a cíle b) je jimi ovlivněn c) a obohacuje je
3. Podřadný / odlišný	Islám je vnímán jako podřadný vůči Západu: barbarský, iracionální, primitivní a sexistický.	Islám je vnímán jako výrazně odlišný, ale ne podřadný a je hoděn rovnocenného respektu
4. Nepřítel / partner	Islám je vnímán jako násilný, agresivní, ohrožující, podporující terorismus a zahrnutý ve „střetu civilizací“.	Islám je aktuální a potenciální partner pro společné kooperaci a řešení společných problémů.
5. Manipulativní / upřímný	Islám je vnímán jako politická ideologie používaná pro politický a vojenský prospěch.	Islám je vnímán jako upřímná náboženská víra praktikována upřímně.
6. Kritika Západu zamítnuta / brána v úvahu	Kritika Západu je odmítnuta jako zcestná	Kritika Západu a dalších kultur je brána v úvahu a debatována.
7. Diskriminace je bráněna / kritizována	Nepřátelství vůči islámu, diskriminace muslimů a jejich exkluze z majoritní společnosti jsou ospravedlňovány.	Debaty a nesouhlas s islámem nesnižují snahu o boj proti diskriminaci a exkluzi.
8. Islamofobie vnímána jako přirozená / problematická	Protimuslimské nepřátelství je akceptováno jako přirozené a „normální“.	Kritické pohledy na islám jsou vystaveny kritice, aby nebyly neadekvátní a nespravedlivé.

Islamofobie a její milníky

Dnes existuje poměrně velká škála názorů, které všechny shodně tvrdí, že islamofobní projevy jsou aktuální a shodují se v narůstající nevráživosti vůči muslimským komunitám v Evropě z pozic majoritní evropské populace. Pokud se však hovoří o historickém kontextu, laický diskurs nejčastěji vnímá jako příčinu islamofobních nálad právě 11/9, popřípadě některá média si jsou schopna připomenout „aféru Rushdie“. Vysoce abstraktní a intelektuální Satanské verše, které byly zprvu veřejností nepovšimnuty, později pak díky íránským ideologům označeny za „morální a uměleckou hanbu“, zapříčinily to, že se evropská veřejnost postavila na stranu uměleckého díla a odsoudila rozsáhle demonstrace, které shodně požadovaly Rushdieho smrt. Nad tímto spisovatelem s islámskými kořeny byl vyřknut ortel smrti, což je z hlediska civilizačních hodnot, pravidel morálky a humanity pro moderní Evropu nepochopitelné. Přičteme-li k těmto milníkům ještě další teroristické útoky (z léta 2005 na londýnské metro, stejně tak i na vlak v Madridu z roku 2004) zavraždění Thea van Gogha, dánské karikatury, film *Nevinnost muslimů* a karikatury francouzského týdeníku Charlie Hebdo, naskýtá se nám poměrně kompletní a ucelený přehled událostí, které nejen způsobily civilizační střet mezi islámským a „západním“ světem, ale stvořily i nový úkaz - současnou islamofobii. Zatímco 11/9 nastal „historický zlom“ v oblasti nárůstu islamofobie, další milníky, především pak kauzy ohledně karikatur, již měly za výsledek často iracionální antiislámskou rétoriku, která Evropu zaplavila v době po již zmíněných teroristických útocích. Jedna ze sfér islamofobních projevů, zahrnující předpojatost, nevědomost či falešné představy, se v současnosti začala stále výrazněji prosazovat v umění.²³

---

²³ Pojem umění není omezen. Může zahrnovat filmy, individuální výtvarné projevy, kresby v tisku ve formě karikatur či politické plakáty. Tato práce se však soustřeďuje pouze na karikatury a plakáty.

Islamofobní projevy a vizuální identifikátory

Vnímání islámu v evropském prostředí prošlo v dějinách četnými proměnami. Byly zde idylické doby vzájemného kulturního soužití,²⁴ stejně tak však doby zkreslujících soudů vůči islámu, především pak ve sféře ideologie, náboženství, masové kultury, literatury a umění. Negativní hodnocení islámu či muslimské společnosti vyvěrá z několika zdrojů. Mohou to být letitá klišé, která jsou předávána z generace na generaci, osobní zkušenosti s příslušníky islámu v Evropě či v arabských zemích a pak především vliv médií.²⁵ Zvláště po 11/9 se antiislámský sentiment u značné části západní populace dosti zakořenil, a to ještě dříve, než se jí naskytla možnost komparace „mediální“ zkušenosti se zkušeností osobní.²⁶

Z médií je to pak internet, který představuje díky anonymitě a bezbřehosti hlavní zdroj islamofobních projevů ve všech jeho stádiích. Na internetu pak bez problému nalezneme množství islamofobních blogů, archivů s vysoce urážlivými karikaturami proroka Muhammada²⁷ či individuální projevy v internetových debatách a komentářích. Evropské monitorovací centrum rasismu a xenofobie vydalo po událostech 11/9 zprávu s názvem *Summary Report on Islamophobia*, která mapovala

---

²⁴ V průběhu 9. století se začal pohled Evropanů na svět islámu měnit, prakticovala se výhodná hospodářská spolupráce. Zkreslené ideologicko-náboženské představy o islámu se podířily potřebám praktické politiky a ekonomiky.

²⁵ Mezi minarety: Kritika islámu a islamofobie [online]. [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/leonardo/svet/_zprava/1106562

²⁶ Negativní obraz, který si jedinci utvářjí na základě mediálních zpráv, aniž by mu předcházela jakákoli osobní zkušenost s muslimskou komunitou. Do jisté míry je to specifikum i České republiky, neboť je to prostor, který byl islámem v průběhu dějin ovlivněn velice málo. Iberický poloostrov, východní a jihovýchodní Evropa a ostrovy ve středomoří se s islámem setkávaly v historickém vývoji při průniku islámu na evropský kontinent. Západní Evropa (Francie, Velká Británie, Nizozemsko) pak svojí zkušenost s islámem odvozuje především z dob koloniální nadvlády nad islámským Východem. Dále se zkušenost s islámem odvíjí od novodobých vztahů s muslimy v evropských zemích (Německo, Rakousko a skandinávské státy). Výsledkem těchto historických zkušeností je pak trvalá přítomnost muslimů, např. islamizované obyvatelstvo v Bosně, Makedonii, Bulharsku, Albánii nebo Rusku, různé podoby ekonomických imigrantů a smluvních „gastarbeiterů“ na Evropském kontinentě. Česká republika se vymaňuje z výše uvedených typů a stává se tedy raritou, která snáze podlehne islamofobním představám, které nejsou založeny na přímě zkušenosti s islámem a muslimy.

²⁷ Především se pak jedná o internetový archiv http://zombietime.com/mohammed_image_archive/, který obsahuje rozsáhou sbírku vyobrazení proroka Muhammada od 7. století až po současné kontroverzní karikatury.

islamofobní projevy v 15 zemích Evropské unie. Tato zpráva se specializovala na analýzu změn chování evropské veřejnosti vzhledem k muslimům na základě jejich vizuálních znaků. Zpráva zahrnovala všechny stupně fyzického násilí, které byly zaznamenány v jednotlivých zemích. Stejně tak i na různé projevy verbální diskriminace nejen na poli laického diskurzu, ale i v médiích a politice.

Mezi takové vizuální identifikátory patřily jasně rozpoznatelné znaky, které vyvolávaly asociace s islámem. Nejvíce frekventovaným identifikátorem byl shledán tradiční muslimský oděv, převážně pak to byla pokrývka hlavy – *hidžáb* a *turban*. Turban nemusí být nutně spojován s islámem, byla to ale válka v Afganistánu a mediálně známý obraz Usáma bin Ládina a Tálibánu, který již neoddělitelně spojil tuto pokrývku hlavy s islámem.²⁸ *Hidžáb* je pak shledáván jako symbol antifeminismu a antisekularismu. U muslimů pak mezi další významný identifikátor patří *vousy*.²⁹ Všechny násilné činy a slovní útoky, které byly spáchány na muslimech, byly spáchány na základě uvedených identifikátorů. Tyto znaky byly odvozené převážně z mediálních obrazů, zvláště po 11/9. Média jsou významnými nositeli společenských a kulturních hodnot a mají rozhodující vliv na určování a šíření stereotypů. Korelace mezi evropskými muslimkami, nosícími *hidžáb*, a potlačovanými afgánskými ženami, nosícími burku, je výsledkem prezentace muslimských žen v médiích. Jednotlivé vizuální identifikátory nám neposlouží k pochopení, proč se někteří útočníci potřebovali angažovat na diskriminaci či odplácet teroristické útoky, poskytnou nám však hodnotný pohled na proces, kterým byli oběti rozpoznány a následně podrobeny nevráživosti v podobě urážek a násilí.³⁰ Vedle těchto útoků na zahalené ženy a muže

---

²⁸ Diskriminace mužů, nosících turban, se výrazně dotkla sikhů v Rakousku, Německu, Irsku, Portugalsku a Španělsku.

²⁹ Přímá souvislost diskriminace muslimů na základě vousů byla prokázána pouze ve Francii, v ostatních případech šlo o diskriminaci sikhů.

³⁰ ALLEN, Christopher a Jorgen S. NIELSEN. *Summary Report on Islamophobia: in the EU after 11 September 2001*. Vídeň: EUMC, 2002, s. 62.

s *turbanem* se staly cílem i mešity, neboť jsou poměrně snadno rozpoznatelné od ostatních staveb.³¹

Výše zmíněné znaky - *hidžáb*, *turban* a *vousy* jsou v dnešním evropském prostředí identifikátory příslušníků k islámu. A jsou to právě tyto stereotypní symboly, které evropští výtvarníci využívají k vyobrazení muslimů nejčastěji. Cílem této práce je nalézt stereotypy a tendence, projevující se v prezentaci muslimů ve sféře umění na základě analýzy vybraných děl.

Islamofobie v umění

V jednadvacátém století již lidstvo disponuje technickými vymoženostmi, které umění vytvoří a dokonce jej dále transformuje. Takovýmto uměním je například fotografie, film i nejrozličnější grafické techniky. Díky fotoaparátu vznikne fotografie, ta je dále komerčně využita v reklamním průmyslu nebo je přetvořena na koláž, roláž, proláž či asambláž. Formy umění, využívané v komerčním průmyslu a médiích, se vyznačují jednoduchostí, podoby těchto artefaktů jsou však vytvořeny se záměrem měnit názory a společenskou realitu. Takovýto záměr je primárním poselstvím umění, které označujeme za propagandistické.

Tento typ umění je specifický tím, že jeho hlavní funkcí je pokus o změnu pomocí prosazení vlastní ideje. V této práci zastávám tezi, která tvrdí, že muslimové a islám jsou něčím, co je v „západní společnosti“ nežádoucí. Analyzuji projevy islamofobie ve specifickém odvětví, a to v obrazech. Jak již bylo uvedeno výše, nevráživost vůči muslimům není ničím novým a rozhodně se netýká pouze angloamerické společnosti. Antiislámský či antiarabský sentiment a jeho projevy v umělecké sféře jsou přítomny i na Blízkém východě – například v izraelském tisku, kde se objevují protipalestinské karikatury či komiksy odrážející desetiletí sporu.

---

³¹ Mnoho z mešit je postaveno s minarety a centrální kopulí, cílem útoků se staly méně výrazné stavby, třímající však na své fasádě symboly islámu například *šháda* v arabské kaligrafii.

Takováto tvorba je často reakcí na nedávný společenský a politický vývoj a jsou v ní jasně patrné odlišnosti, ale i podobnosti s uměním, které se vyskytuje v západních médiích. Přetrvávající stereotypní³² vidění islámu však na západě převažuje. To, jak je dnes muslim či Arab vyobrazen, je následkem jisté mezikonfesní a mezikulturní interakce v prostředí evropském i americkém. Cílem této práce je vysledování jednotlivých rysů – stereotypů, které nalézáme v západní vizualizaci muslimů, taktéž analýza formy a obsahu jednotlivých děl ve specifickém kontextu. Hodnocena budou převážně ta díla, která jsou běžně k nalezení v tištěných médiích, na reklamních plochách a jako největší archiv poslouží internet. Analýza se bude týkat i samotných umělců a pozadí jejich tvůrčí činnosti. Umělci mohou být ve službách jak jednotlivých politických stran, tak občanských sdružení či větších koncernů. Zde se setkáváme s problémem, neboť mnohdy je centrum těchto xenofobních nálad těžko dohledatelné.

Při analýze jednotlivých děl je nutno taktéž přihlídnout k zasazení díla do vývoje umění, neboť pouze správné pochopení změny funkce umění nám pomůže pochopit, proč se využívá určitých uměleckých technik k šíření islamofobie. Pokud je zapotřebí využívat propagandy jako prostředku k ovlivnění společenského mínění, ukazuje to na určitý problém. V tomto případě propagandu využívají jedinci či skupiny, které jako zásadní problém pro současnou evropskou a americkou společnost vidí muslimskou přistěhovaleckou komunitu.

Propaganda v evropském umění

Pochopení smyslu propagandistického umění, které bylo charakteristické v poválečné éře i v době studené války nejen pro angloamerickou oblast, nás vede k faktu, že je součástí každé dynamické společnosti. Vraťme se do doby první poloviny 20. století. Oproti tehdejší

---

³² Stereotyp pochází z řeckého slova *stereos* - tvrdý nebo pevný a *typtein* - tisknout či razit. Představuje jednotvárný, ustálený a navyklý obraz, vzorec chování či myšlení.

avantgardě, která sice ideologicky stála na změnách společnosti, reagovala na probíhající války a nesmyslné vraždění, toužila po spravedlivé společnosti, bylo umění propagandy odlišné. Avantgarda se ptala, jakou formou odpoví na právě probíhající okolnosti a nevadilo jí, pokud zůstane nepochopena. V tomto případě hovoříme o termínu *umění pro umění*. Avšak propagandistické umění v obecném slova smyslu se zcela jasně ptá, „co může udělat pro společnost?“. ³³ Přejít mezi avantgardním uměním a propagandou je evidentní v tom, že propaganda se stala tedy pouhým nástrojem, který má vést ke společenské změně. Vzhledem k lehkosti formy je často považována za banální a bez estetické hodnoty, ta však pro její záměr není určující.

Propaganda si propůjčuje různé metody ztvárnění (ilustraci, malbu, kresbu, fotografii, grafiku, film, literaturu a hudbu) za účelem vytvoření metafor, které vyjadřují určité hodnoty nebo specifické názory. Většina témat vychází z určitého specifického intelektuálního prostředí a poté je představena skrze masmédiu společnosti. ³⁴

Propaganda většinou napadá či obhajuje nejrůznější ideologie a státní zřízení, může usilovat o reformu nebo stabilitu, také však může vyvolat antipatie vůči minoritám a to může následně vést k postupnému utlačování práv těchto menšin. Vyjadřuje se tedy ke stávajícím společenským podmínkám a v těch extrémnějších případech může tyto podmínky i diktovat. Propaganda v umění se zabývá hledáním řešení na danou problematiku uvnitř společnosti. ³⁵

Stále však mluvíme o velice obecném pojetí tohoto typu umění, daleko důležitější je ale analyzovat konkrétní díla a jejich spojitost s

---

³³ CLARK, Toby. *Art and Propaganda in the Twentieth Century*. New York: Abrahams Perspectives, 1997, s. 9.

³⁴ MUHAMMAD, Marwan. *Islamophobia: A Deep-Rooted Phenomenon*, Londýn: Cordoba Foundation Cultures in Dialog, 2010, Arches Quarterly, 7, s. 96-101.

³⁵ CLARK, Toby. *Art and Propaganda in the Twentieth Century*. New York: Abrahams Perspectives, 1997, s. 7-15.

termínem islamofobie. Musíme se tedy ptát po měřítku, díky kterému jasně vymezíme umění propagandistické a zároveň islamofobní. Mějme však na paměti, že jakékoli označení umění za nepatřičné napadá principy svobodné tvorby. Z minulosti víme, že takové umění existovalo, bylo tvořeno v určitém čase a jeho funkce z dnešního hlediska lze zcela jasně označit za diskriminující. Bylo využito veškerých prostředků k tomu, aby byly démonizovány určité menšiny, jejichž nelehké osudy jsou nám dnes známy.³⁶ Islamofobní projevy v umění se v této práci limitují pouze na výtvarné umění se zaměřením na plakát a karikaturu. Plakát jako typ sdělovacího prostředku je využíván velmi často a je spojován s velmi promyšlenou strategií, zvláště pak v případě politického plakátu. Karikatury tištěné v papírových médiích se na rozdíl od „vážně míněné“ propagandy v politickém plakátu prezentují jako politická satira, která je přirozená pro dnešní diskurs Západu, zvláště vzhledem k prosazování svobody slova. Obou formám bude věnována samostatná kapitola.

Polská umělkyně Joanna Rajkowská představila v pražském DOXu³⁷ výstavu *You Jew, You Arab!*, kde srovnávala jazyk antisemitské propagandy s dnešními projevy nenávnosti vůči muslimům. Podobnost se dá především nalézt ve využitých ikonografiích a tématech (např. „cizost“ je vyobrazena jako zvířecí karikatura žida či Araba v podobě lidoopa, larvy či červa). Arabové a muslimové jsou obviněni z územní rozpínivosti, šíření nemocí, jsou nepoctiví, ohrožují národní hodnoty a jsou odpovědní za ozbrojené konflikty, finanční krize, též jsou mravně zkažení a plánují globální spiknutí. Autorka upozorňuje, že takováto propaganda byla nejdříve vedena vůči židovským komunitám. Významný židovský učenec Rabbi Abraham Jošua Heschel podotýká: „*Holocaust*

---

³⁶ Dnes se nejčastěji k současným islamofobním obrazům přirovnávají obrazy antisemitské nacistické propagandy. Zatímco výstava *You Jew, You Arab!* poukazuje na velice podobné rysy v negativním ikonografickém zobrazení žida a Araba, prezident CRIF (Representativní rada židovských institucí ve Francii) Richard Prasquier poukazuje na to, že dnešní antisemitismus je již vymýcen a muslimové by se měli smířit s dnešní situací. Dostupné z: *French Jewish organisation: 'Don't mix' Islamophobia and anti-Semitism* [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://www.ejpress.org/article/63097>

³⁷ Dox je pražské centrum současného umění, architektury a designu.

nezačal s výstavbou krematorií a Hitler nepřišel k moci pomocí tanků a zbraní, vše začalo s pronášením zlých slov, s hanobením, s jazykem a propagandou.³⁸ Rajkowská se také snaží poukázat na to, že i přesto, že dlouho probíhá seriózní výzkum v oblasti nacistické propagandy, podobné metody, ikonografie a obrazy, ve kterých se zobrazuje nenávisť a pohrdání, jsou stále využívány a společnost je akceptuje.

Stereotypní vyobrazení

G. Sheen ve své studii³⁹ uvedl, že jsou to právě filmoví tvůrci, spisovatelé, novináři, kreslíři, kteří rozhodují o tom, kdo bude démonizován. Sheen tvrdí, že: „filmový průmysl, který byl nejdříve zahlcen pouštními šejky a otrokáři, vystřídali v dnešní době teroristé, kteří se nejdříve modlí a poté vraždí“.⁴⁰ Ať záměrně či nikoliv, tyto stereotypní obrazy nás učí, koho se máme bát, koho nesnášet a koho milovat.⁴¹ Na základě takovýchto obrazů vnímáme Ira jako opilce, žida jako chamtivce, Itala jako mafiána.⁴² Vyobrazení dnešního Araba⁴³ v karikaturách je stejně mýtické jako vyobrazení žida⁴⁴ v minulosti. Ve třicátých letech 20. století odrážel fanatický tón nacistické propagandy rostoucí antisemitskou politiku. Stereotypní vyobrazení žida v této propagandě posilovalo obavy o tehdejší rozvoj v oblasti politického a především ekonomického života, aniž by se někdo zajímal o roli židů v německé společnosti. Vizuálně nápadný plakát, zobrazující žida v černém kaftanu, třímaje zlaté mince s mapou Německa, odkazoval na tehdejší „židovsko-bolševické spiknutí“.

³⁸ Antiques - The Jew In Antisemitic Art [online]. [cit. 2013-04-24]. Dostupné z: <http://antisemiticart.blogspot.cz/>

³⁹ Arab and Muslim stereotyping in American Popular Culture.

⁴⁰ KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: Historická paměť a současná krize*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 139.

⁴¹ Walter Lippmann poukázal ve své studii o veřejném mínění na to, že vnější svět jsou obrazy v naší mysli, jinými slovy řečeno lidstvo má omezenou schopnost chápání reality, vnímá ji zjednodušeně pomocí symbolů a stereotypů.

⁴² Přesto, že Arab je označení příslušníka etnické skupiny oproti muslimovi, který je vyznavačem islámu stereotypizace v umělecké sféře tyto dva pojmy neodlišuje.

⁴³ V jazyce západní propagandy je Arab běžně zaměňován s muslimem a naopak.

⁴⁴ Např. ve středověku byli židé přirovnáváni k vepřům, neboť jsou údajně nečistí a smrdí. Později byl žid přirovnáván k hmyzu, který parazituje na jiných, sají krev a vyvolává infekci. S nástupem kapitalismus pak býval vyobrazen žid jako finančník, který pomocí své vychytralosti chce ovládnout světový trh.

Po dvaceti letech manipulativní nacistické propagandy byli židé ztotožněni s obrazem „věčného žida“ se záludně neevropským zjevem, velkým nosem a šikmým čelem. V průběhu výstavy, která se konala v Mnichově, si tyto obrazy prohlédlo přes pět tisíc návštěvníků za den. Záznamy svědčí o dramatickém nárůstu antisemitských nálad a násilí proti židovské komunitě. Dnešní podoba muslima je v jistých znacích obdobná. Je oblečen do tradičního hávu⁴⁵ s pokrývkou hlavy, je nebezpečný⁴⁶ pro neislámský svět ve své radikalitě, v neschopnosti tolerance základních lidských práv⁴⁷ a v neschopnosti vést mírumilovný dialog.⁴⁸ Dnešní vyobrazení muslima, jak již bylo poukázáno, vyvěrá především z událostí 11/9. Ilustrace hanlivě zobrazující muslimy či proroka Muhammada nejsou ničím novým. Jednotlivé znaky, které má antisemitská propaganda společné s islamofobními obrazy, jsou vysledovatelné již dříve než v propracovanější nacistické propagandě. Ilustrace z Budovcova Antialkoránu, na níž je zobrazen Muhammad jako „vlk v rouše beránčím“, střílící své lži a rouhání k nebi, to jen potvrzuje. Islám byl představen jako falešná hereze – překroucený věroučný systém podobný s křesťanstvím. Středověké i renesanční malby zobrazovaly Muhammada nejčastěji jako falešného proroka trpícího v pekle. Takovýto obraz v podobě fresky můžeme spatřit v bazilice San Petronio v Boloni.⁴⁹ Přestože tato freska vznikla v 15. století, dodnes vyvolává stejné vášně

---

⁴⁵ Žid bývá v karikatuře oděn do kaftanu, na hlavě pak má téměř vždy jarmulku či klobouk.

⁴⁶ Židovský národ byl obviněn z úpadku obchodu, řemesel, národní kultury a dokonce i celosvětového spiknutí proti křesťanské majoritě.

⁴⁷ Židé byli často označováni za morální zhýralce, obviňováni ze sexuálního zneužití, alkoholismu a rituálních vražd.

⁴⁸ Židé byli postupně obviňováni z dalších neduhů společnosti, až byla vytvořena teorie předem připraveného, nadnárodního a mezinárodně řízeného „židovského spiknutí“. Na tomto základě se formovaly antisemitské organizace a periodika a konaly se antisemitské Kongresy.

⁴⁹ Autorem je Giovanni da Modena.

ze strany islámských radikálů⁵⁰ jako moderní propaganda ve formě karikatur.⁵¹

---

⁵⁰ Al-Qaida plot to blow up Bologna church fresco [online]. [cit. 2013-03-04]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2002/jun/24/arts.artsnews>

⁵¹ Za teroristickým útokem na basiliku San Petronio stála teroristická skupina napojená na Al-Qá'idu.

„Kauza Charlie Hedbo“

Charlie Hebdo je francouzský satirický týdeník, nechvalně známý především kvůli své osobitě, ostré a nevybíravé satirě, která kombinuje prvky levicového radikalismu a provokace a jako prostředek vyjádření využívá často urážlivé až vulgární karikatury. Satira má zvláště ve Francii své pevné místo od dob Velké francouzské revoluce, kdy v ilustrovaných příbězích byli pranýřováni členové královské rodiny. Byla jim vytýkána korupce či přepych, který se stával pro tehdejší francouzskou společnost neakceptovatelný.⁵² Stejně tak i karikatura, druh kresby využívající nadsázku, zkratku a záměrnou přehnanost, má tutéž pozici, především ve Francii. Karikaturou rozumíme kresbu, popis či napodobeninu člověka, jehož výrazné rysy jsou v kresbě obsaženy v přehnaném měřítku. S tímto vyobrazením jeho vlastností se má dosáhnout komického nebo groteskního účinku.⁵³

Byl to Honoré Daumier, který krále Ludvíka Filipa zobrazil jako pupkatého obra, jenž se nechá krmit daněmi francouzské společnosti. Tato karikatura s názvem Gargantua se stala ve své době nejslavnější a položila základy dnešní moderní karikatury.⁵⁴ Malíře tato karikatura dostala na šest měsíců do vězení, díky negativní publicitě se však stal jedním z nejslavnějších politických karikaturistů první poloviny 19. století.⁵⁵ Dnes se namísto karikatur bohaté šlechty na titulních stranách satirických magazínů objevuje často sám francouzský establishment. V případě týdeníku Charlie Hebdo je bráno na paškál i náboženství, a to velice nevybíravým způsobem.

---

⁵² Charlie Hebdo and its place in French journalism. [online]. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15551998>

⁵³ Oxfordský slovník. [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupné z: <http://oxforddictionaries.com/definition/english/caricature?q=caricature>

⁵⁴ Why Are Political Cartoons Incendiary?. [online]. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2011/11/13/opinion/sunday/why-are-political-cartoons-incendiary.html?_r=0

⁵⁵ VIGUÉ, Jordi. *Mistři světového malířství*. Dobřeovnice: Rebo, 2002, s. 303-308.

Zobrazení proroka Muhammada ve formě výsměšné karikatury byl čin, který lze označit za nebezpečně nezodpovědný, avšak v souladu s historickým *raison d'être*⁵⁶ tohoto týdeníku.⁵⁷ Charlie Hebdo je většinou považován za tiskovinu, která je vulgární a nikterak tuto skutečnost nezastírá, ba dokonce se pyšní tím, že se terčem jejích urážek může stát prakticky kdokoliv.⁵⁸

I přesto, že je tento týdeník v poslední době nejčastěji spojován s karikaturami, které uráží majoritní muslimskou populaci, ať již ve francouzské domovině, tak na Blízkém východě, potýkal se v minulosti i s obviněním z antisemitismu. „L'affaire Sine“, jak se aféře přezdívalo, byla událost, která sesadila Maurice Sina, z postu dlouholetého redaktora tohoto satirického týdeníku. Byl obviněn z podněcování k rasové nenávisti, když ve svém sloupku z července 2008 naznačil, že zasnoubení Jeana Sarkozyho, syna bývalého prezidenta Sarkozyho, a jeho následná nepotvrzená konverze k judaismu, je pouze čistý pragmatismus, odkazující na finanční zajištění jeho židovské snoubenky.⁵⁹ I přesto, že se zde nejednalo o kresbu, byl Maurice Sine odvolán ze svého postu, a dokonce byl požádán Charliem o veřejnou omluvu, to Sine však odmítl. Takováto reakce ze strany týdeníku byla dosti nezvyklá, jistou roli v této aféře mohl hrát i fakt, že otázka antisemitismu je ve Francii od dob Dreyfusovy aféry velice citlivá.

V souvislosti s karikaturami proroka Muhammada vešel tento týdeník do podvědomí především v roce 2006, kdy z „novinářské solidarity a úcty ke svobodě slova“ otiskl karikatury proroka Muhammada,

---

⁵⁶ Francouzským slovním spojením *raison d'être* mám na mysli, že týdeník Charlie Hebdo zde v první řadě existuje proto, aby karikoval.

⁵⁷ Charlie Hebdo and its place in French journalism. [online]. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15551998>

⁵⁸ French satirical paper Charlie Hebdo attacked in Paris. [online]. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15550350>

⁵⁹ French cartoonist Sine on trial on charges of anti-Semitism over Sarkozy jibe. [online]. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/4351672/French-cartoonist-Sine-on-trial-on-charges-of-anti-Semitism-over-Sarkozy-jibe.html>

keré se nejdříve objevily v dánském tisku *Jyllands-Posten*. Pravá příčina nepokojů se zrodila v malé zemi v severní Evropě, politická akce se rozšířila téměř celosvětově.⁶⁰

Některé názory hovoří o tom, že to byla pravděpodobně druhá čelní událost po 11/9, především z důvodu toho, že se muslimové stali hlavními aktéry na poli mezinárodní politiky. Krize, která trvala po teroristických útocích, eskalovala v roce 2005 v Dánsku a přesunula se do Francie, která má největší počet muslimů z evropských států. Dá se říct, že Charlie Hebdo mistrně využil příležitosti k tomu, aby se dříve nepříliš prodáváná tiskovina stala dnes už možná populárnější než samotný *Jyllands-Posten*. Zvláště pokud uvážíme, že Charlie Hebdo od roku 1981 přestal na deset let publikovat pro nedostatečnou čtenářskou základnu.⁶¹ Charlie Hebdo si však prošel grafickým vývojem a k úspěchu mu kromě velice příznivého načasování pomáhá i fakt, že jeho titulní strany patří mezi ty nejvýstřednější a publikum na šokující styl odpovídá kladně.

Charlie Hebdo, který je nucen prodat v jednom týdnu minimálně 30 tisíc výtisků, vždy zaznamenal dvojnásobný obrat v týdnu, kdy byly otištěny karikatury Muhammada.⁶² Dokonce i po incidentech, kdy v samotné redakci magazínu došlo k požáru, zapříčiněného muslimskými extremisty, jako k odvetě za speciální vydání týdeníku s názvem *Charia Hebdo*, rozhodl se redaktor Stéphane Charbonnier o dotisk dalších 175 tisíc kopií poté, co jejich první náklad, čítající 75 tisíc výtisků, byl vyprodán.⁶³ Poslední kontroverzní vydání, které reagovalo na vlny

---

⁶⁰ OZAN, Esra a Marion MÜLLER. The Political Iconography of Muhammad Cartoons: Understanding Cultural Conflict and Political Action. *Political Science and Politics*. 2007, roč. 40, č. 2, s. 287-291.

⁶¹ Charlie Hebdo and its place in French journalism. [online]. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15551998>

⁶² Muhammad cartoons: French magazine to publish illustrated prophet biography. [online]. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2012/dec/30/muhammad-cartoons-magazine-biography-prophet>

⁶³ France's Charlie Hebdo plans reprint of Islam edition. [online]. [cit. 2013-02-12]. <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15589851>

protestů proti filmu *Nevinnost muslimů*, bylo vyprodáno během pár hodin.⁶⁴

Analýza týdeníku Charlie Hebdo

Charlie Hebdo využívá klasického tisku na novinovém papíře a mezi ostatními novinami jej lze bez problému rozpoznat díky velice křiklavé titulní straně, která je typická svoji nezaměnitelnou grafikou. Rukopis kreseb, který je tak jasně čitelný a snadno rozeznatelný od ostatních magazínů s obdobnou tematikou, je zásluhou několika karikaturistů. Analyzované kresby na titulních stranách jsou výtvozem dvou střídajících se karikaturistů. Důraz je kladen na hladkou a výraznou linku černé barvy, která postavy na kresbách jasně ohraničuje, díky tomu dominují celé titulní straně. Postavy jsou umístěny v rámu, taktéž ohraničeném černou linií, nad kterým se tyčí nadpis týdeníku. Postava či postavy jsou vždy umístěny na pozadí, které je nositelem jedné barvy, barevná kompozice titulních stran je povětšinou založena na kontrastu. Postava s pozadím je kombinovaná tak, aby působila efektně. Nejčastěji pozorujeme, že zvolená barva pozadí paří k teplým barvám, ať se již jedná o křiklavě červenou či jiné odstíny. Karikatury na titulní straně většinou reagují na aktuální téma, které se převážně týká domácí politické scény.

Charlie Hebdo otiskl karikatury v několika vlnách, které vždy vyvolaly polemiku na mezinárodní úrovni. Jednalo se o přetištění dánských karikatur počátkem roku 2006, poté však týdeník přišel s vlastní kontroverzní tvorbou, a to celkem dvakrát, v letech 2011 a 2012, ve které zobrazil proroka Muhammada na titulní straně. Zatím poslední ilustrací, která vyvolala mediální zájem, byl komiks o životě proroka Muhammada

---

⁶⁴ Karikatury jsou velice oblíbené u veřejnosti, v tomto kontextu bych poukázala na rekordní návštěvnost na antisemitské výstavě v Mnichově, která předcházela vlnu nevráživosti vůči Židům. Dostupné z:

France's Charlie Hebdo plans reprint of Islam edition. [online]. [cit. 2013-02-12]. <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15589851>

vydaný počátkem roku 2013, který podle redakce listu vycházel z textů muslimských kronikářů.

Analýza karikatur

V této analýze se budu věnovat rozboru právě těch karikatur, které byly otištěny na předních stranách a patřily mezi nejdiskutovanější. Jedním z důvodů, proč moje volba padla na mediálně známá díla je ten, že tento výběr může posloužit jako milník, který nám pomůže se v „islamofobních“ ilustracích orientovat a srovnávat naše individuální dojmy z děl s míněním veřejnosti. U neotřelejších a méně známých děl by analýza byla opřena pouze o individuální dojem. Tato práce bude analyzovat vybraná čísla týdeníků Charlie Hebdo se zaměřením na karikatury, které se týkají výhradně proroka Muhammada. V následující analýze však narazíme na kresby, u kterých není zcela jasná totožnost postavy, neboť je zde konfrontován názor médií, která považují karikaturu za postavu Muhammada, s názorem autorů kreseb, tvrdících opak. Jsem zde nucena přistoupit k podstatněji přísnějšímu výběru děl, neboť neexistují žádná vymezující pravidla, která by dílo jasně mohla označit za islamofobní.

Analýza bude provedena u těch ilustrací, které budou podepřeny srovnáním s ilustracemi podobného charakteru z minulosti a které se současnému výběru karikatur nejen vizuálně podobají, ale také jejich zveřejnění vyvolalo velice podobný mediální zájem, stejně jako i negativní reakce ze strany muslimského obyvatelstva. Zabývat se budu pouze těmi ilustracemi, u nichž jsou známi jejich autoři, neboť z mého hlediska je k pochopení těchto děl nutno objasnit i pozadí umělecké scény. Důležitost autorství jednotlivých karikatur Charlieho Hebda je zásadní – ať již vzhledem k významu děl z pohledu debaty o právech na svobodu tvorby či slova, nebo kvůli tomu, že nějakým zásadním způsobem přispěly k dějinám výtvarného umění. Umělecká tvorba je nejen zdrojem konfliktu, ale také zdrojem vlastního přesvědčení, umělci aktivně tvoří a participují ve veřejném diskursu jako kritici společnosti a

svými kresbami reagují na většinu otázek týkajících se „jejich věci“.⁶⁵ Uvedme si příklad na situaci, která nastala po zveřejnění dánských karikatur, nejenže diplomatické vztahy mezi arabskými zeměmi a Evropou byly vážně narušeny, ale i samotní umělci se nacházeli v pozici bezprostředního ohrožení a byli nuceni se s vývojem událostí neustále potýkat. Autorům karikatur bude věnována samostatná kapitola.

Metodologie

Zevrubné analýze jsem podrobila čtyři titulní strany, každá z nich je analyzována pomocí metod ikonografie. Ikonografie je odvětvím dějin umění, které se zabývá námětem neboli významem uměleckých děl a nikoliv jejich formou. Popisuje a klasifikuje obrazy, její interpretace však není samoučelná. Sbírá fakta, ale nepovažuje za nutné nebo oprávněné zkoumat jejich vývoj nebo význam (vliv teologických, filozofických nebo politických myšlenek, taktéž nezkoumá samotné autory nebo pozadí umělecké scény).⁶⁶ Ikonografie však není vědou, která musí být nutně izolována, i když bere v úvahu pouze deskripci díla, naopak pokud námi zjištěné ikonografické rysy interpretujeme ve specifickém kontextu, poslouží nám jako vyhraněnější doklad jistého fenoménu. V tomto konkrétnějším případě nám poznatky na základě ikonografické metody poslouží jako doklad islamofobie. „Odhalení“ hodnot díla a jeho následná interpretace ve specifickém čase a v konkrétním kontextu je předmětem ikonologie. Dle Panofského je ikonologie interpretativní ikonografie, která se stala integrální součástí studia umění a umělecké dílo povyšuje z „prostého“ popisu na živoucí objekt, který je výplodem společnosti, zároveň v ní aktivně participuje, může jí formovat a značně ovlivnit.⁶⁷

Ikonografický rozbor obrazu bude jádrem analýzy, ovšem je také nutno pohlížet na obraz jako na zdroj, který nás informuje o vzniku

---

⁶⁵ Například druhá analyzovaná titulní strana „lfbající se karikatura“, byla reakcí na nepokoje, které se zvedly při otištění „Charia Hebdo“.

⁶⁶ PANOFSKY, Erwin. *Význam ve výtvarném umění*. Praha: Academia, 1981, s.33-35.

⁶⁷ Tamtéž, s. 36-37.

díla a o jeho přijetí ve společnosti. Takovéto vnímání obrazu nám umožní odhalit většinu souvislostí. Tato metoda využívá postupu, který nám v konečném důsledku poskytuje důkaz, že vybraná díla spadají do sféry islamofobních projevů.

„Charia Hebdo“ (Luz)

Barevná titulní strana týdeníku Charlie Hebdo vyobrazuje horní polovinu těla Muhammada, který je umístěn centrálně, v pozici kdy, přímo oslovuje čtenáře. Obličej Muhammada nám téměř připomíná obličej „blázna“, to nám evokují především vypouklé oční bulvy a jejich šilhavý pohled. Jeho obličej je typickým zobrazením karikovaného Araba z pera západního umělce. Převládají stereotypní identifikátory, například v podobě výrazných černých rozježených vousů, které o to více akcentují jeho „bláznivost“. Co však dominuje jeho obličej, je působivý nos, který potvrzuje jeho příslušnost k arabskému etniku. Ústa má doširoka otevřená, směje se v groteskním šklebu. Je oděn do bavlněné bílé košile – *thawbu*⁶⁸, která je typickým oděvem pro muže především na Arabském poloostrově. Na hlavě má Muhammad bílý turban. Jeho postava je zasazena do výrazného pozadí zelené barvy, která je typická pro islám a údajně byla nejoblíbenější barvou Proroka,⁶⁹ v současnosti je i nejčastěji používanou barvou pro vlajky arabských států. Dokladem vztahu zelené barvy ve spojitosti s islámem je i časté použití zelené na přebalech knih českých orientalistů.⁷⁰ Muhammad má zdviženou pravici, toto gesto akcentuje důležitost Muhammadových slov či v nás může evokovat pohyb ruky, který je typický pro jakoukoliv osobu, která káže. Z jeho úst vychází slova, která lze přeložit:

---

⁶⁸ *Thawb* je dlouhým oděvem po kotníky s dlouhými rukávy a dnes nejtypičtějším oděvem především v oblastech arabských konzervativních monarchií.

⁶⁹ Flags of the Arab World. [online]. [cit. 2013-04-01]. Dostupné z:

<http://www.saudiaramcoworld.com/issue/197802/flags.of.the.arab.world.htm>

⁷⁰ Jedná se o například o knihy Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti od Bronislava Ostřanského, Duchovní cesty islámu od Luboše Kropáčka, Islám v srdci Evropy od kolektivu autorů a nakonec i vydání Hrbkova Koránu.

„*Sto ran bičem, jestliže neumřete smíchy.*“

Toto číslo bylo vydáno pod názvem *Charia Hebdo*. Islámské právo šari'ca, ve francouzštině psáno jako *charia*, obsahuje mimo jiných trestů i systém sankcí, určené Koránem, nazývané termínem *hadd*.⁷¹ Tresty *haddu* se ukládají mimo jiné⁷² i za opilství, které se trestá osmdesáti ranami bičem. I přesto, že trestání podle šari'cy nahrazovaly v moderní době trestně právní systémy, přizpůsobované podle západních vzorů,⁷³ je to právě islámské právo, které je pro západní společnost obtížněji stravitelné. Zvláště pokud připustíme, že „šari'ca“ může mít mnoho různých významů. Někteří muslimští extremisté označení pro islámské právo používají jako klíčové slovo pro identifikaci vlastního uzavřeného ideologického systému myšlení, který využívají v boji o globální nadvládu islámu. Někteří takzvaní islamofobové pak tento radikální pohled na islám vidí jako jeho jedinou možnou interpretaci.

Za tímto účelem bývá často citován Sajjid Qutb:

„*Je pouze jediné místo na zemi, které může být nazýváno dár al-islam, a to je tam, kde je ustanoven islámský stát, kde šari'ca je autoritou a Boží zákony jsou dodržovány.*“⁷⁴

Charia Hebdo vyšel ve Francii 2. listopadu 2011 a Muhammad je zde prezentován jako „hostující redaktor“ magazínu. Vydání týdeníku bylo reakcí na volební zisky islamistů v Tunisku. Zkušenost s dánskými karikaturami do jisté míry předznamenávala to, jaká může být reakce muslimské veřejnosti, která následovala po otištění karikatur Muhammada. V tomto případě se protesty objevily dříve, než byl magazín

---

⁷¹ Pl. *hadúd*, („vymezení“, „ohraničení“).

⁷² Tresty *haddu* se ukládají také za smilstvo, křivé nařčení z cizoložství, opilství, krádež, loupežné přepadení a odpadlictví od islámu.

⁷³ Kropáček, 2006, s. 133-135.

⁷⁴ CRANE, DR ROBERT D. *Islamophobia, Mimetic Warfare and the Bugaboo of Shari'a Compliance: Counter-Strategies for Common Ground*. Londýn: The Cordoba foundation, 2010. Arches Quarterly: ISLAMOPHOBIA AND ANTI-MUSLIM HATRED: CAUSES & REMEDIES, 7.

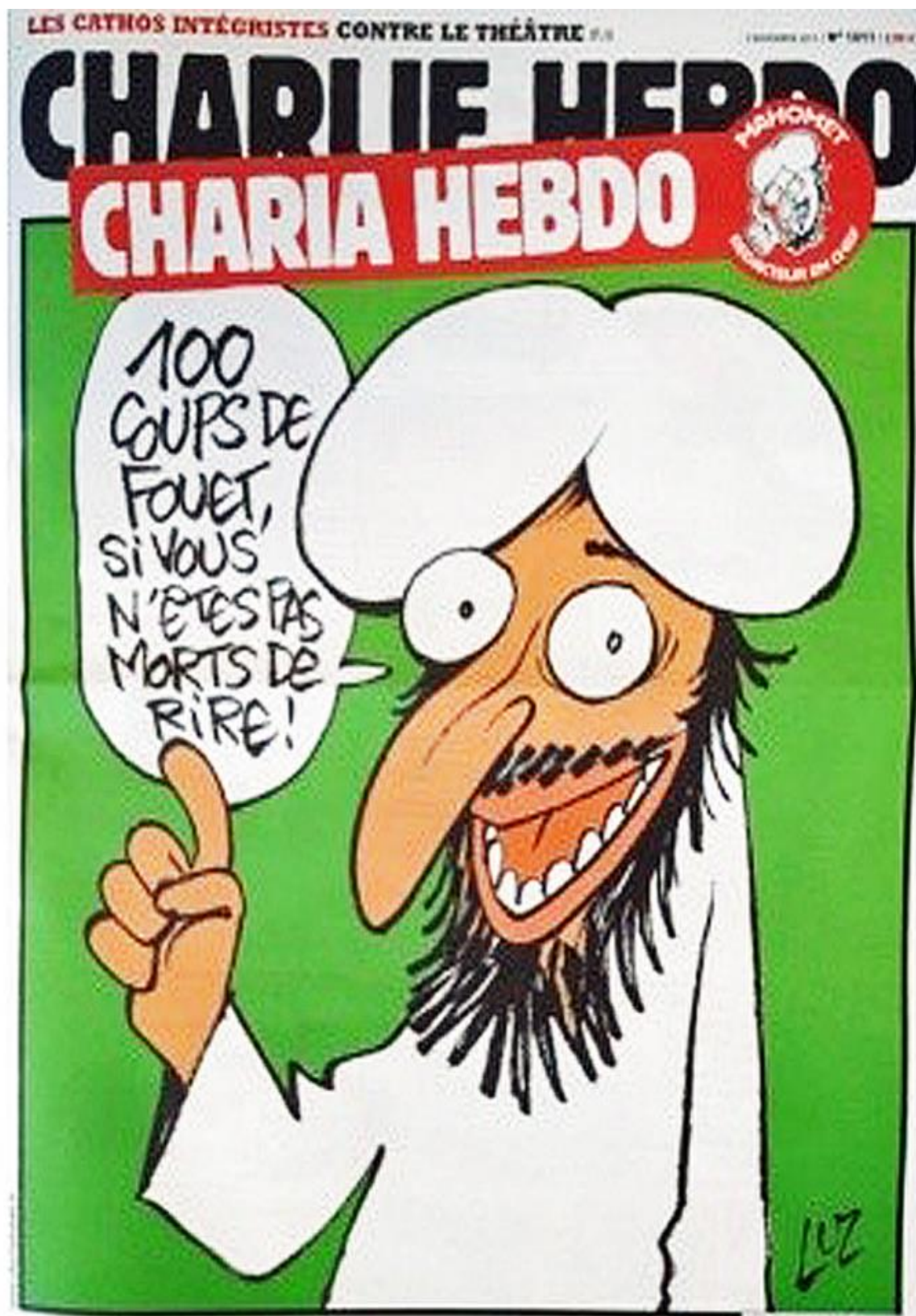
vůbec v prodeji. Redakce časopisu Charlie Hebdo se stala cílem žhářského útoku, list ale nakonec vyšel v podobě přílohy deníku *Liberation*.⁷⁵

Nenásilný odpor, který se zvedl proti této karikatuře ze strany francouzských muslimů lze pochopit z velice jasného důvodu – islám na základě tradice striktně zavrhuje jakékoliv zobrazení proroka Muhammada. Představitel *Francouzské rady muslimské víry* Muhammad Moussaoui odsoudil posměšný tón vůči islámu a jeho prorokovi, který je na ilustracích patrný, ale znovu potvrdil, že nesouhlasí s jakýmikoliv násilnými projevy nevole.⁷⁶ Výsledkem takovéto propagandy dle *uzavřeného* pohledu na islám je pak poukázání na to, že islám je monolitický – nereaguje na vývoj jiné než vlastní civilizace a zatvrzele prosazuje vlastní náboženské právo. Muhammad je agresivní a podporuje násilí tím, že vyhrožuje bičováním a přirozeně nesdílí hodnoty s evropskou kulturou.

---

⁷⁵ France's Charlie Hebdo plans reprint of Islam edition. [online]. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15589851>

⁷⁶ Satirical Magazine Is Firebombed in Paris. [online]. [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/11/03/world/europe/charlie-hebdo-magazine-in-paris-is-firebombed.html>

77

⁷⁷ Analyzované karikatury jsou volně dostupné na internetu nebo na stránkách Charliho Hebda. [online]. [cit. 2013-02-20]. Dostupné z: <http://www.charliehebdo.fr/les-hors-series-de-charlie-hebdo.html>

„Líbající se karikatura“ (Luz)

Karikatura, která byla otištěna v následujícím čísle, byla reakcí na události z předešlého týdne. Jedná se opět o titulní stranu, která využívá podobný styl kresby jako předešlá karikatura. Na výrazném žlutém pozadí vidíme dvě líbající se postavy mužského pohlaví. Každá titulní strana satirického týdeníku využívá kresby jako „návnady“ a pro čtenáře by téma, které karikatura představuje, mělo být rychle rozpoznáno. Charlie Hebdo se těmito pravidly řídí a nutno podotknout, že by bylo poměrně obtížné nalézt výtvarný styl jemu podobný. Na obrazu explicitně rozeznáme postavu Evropana, oděného do černého trička s nápisem týdeníku a s tužkou za uchem. Má se jednat o kreslíře, který se líbá s mužem orientálního vzezření. Zde je důležité si uvědomit, že i přesto, že na obrazu identifikujeme muslima, nejedná se o postavu proroka Muhammada. Muslim má obdobné rysy, jako u předešlé karikatury, především pak přehnaně velký nos a černé vousy. Vášnivě líbající se dvojici dominuje nadpis „*Láska je silnější než nenávisť*“.

Tato karikatura je pro muslimskou veřejnost šokující z toho hlediska, že se jedná o vyobrazení polibku mezi dvěma muži a zvláště pak proto, že jeden z nich je muslim. Islám homosexualitu zavrhuje,⁷⁸ dokladem toho, jak moc je homosexualita nepřístojná v islámském světě, je fakt, že je trestána smrtí v pěti muslimských zemích.⁷⁹ Cílem této kresby bylo především oslovit tu muslimskou veřejnost, která se po zveřejnění prvních karikatur cítila dle týdeníku nesmyslně uražena. Zřejmě měla karikatura být i odpovědí pro extrémisty, kteří vypálili redakci týdeníku v předešlém týdnu. Dalším významem byl apel listu na svobodu slova (tvorby) a její kompatibilitu s náboženstvím. Otištění této karikatury bylo počinem s jasným poselstvím, které vystihují slova šéfredaktora

---

⁷⁸ Islám o homosexuálech hovoří jako o lidu Lota, jejich odsouzení dokládá súra *Rozpoznání* (7:80-82).

⁷⁹ Jedná se o Saudskou Arábii, Jemen, Irán, Súdán a Mauretánii. Dostupné z: *Homosexuality and Islam: Homosexuality Laws in Modern Islamic Countries* [online]. [cit. 2013-02-15]. <http://www.religionfacts.com/homosexuality/islam.html>

Stéphana Charbonniera: „Myslíme si, že hranice se posunuly, možná že nyní bude naše satirická práce více respektována, stejně tak jako naše právo na výsměch. Svoboda, která nám umožňuje se dobře zasmát, je stejně důležitá jako svoboda slova.“⁸⁰

---

⁸⁰ Charlie Hebdo front cover depicts Muslim man kissing cartoonist. [online]. [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2011/nov/08/charlie-hebdo-muslim-kissing-cartoonist>

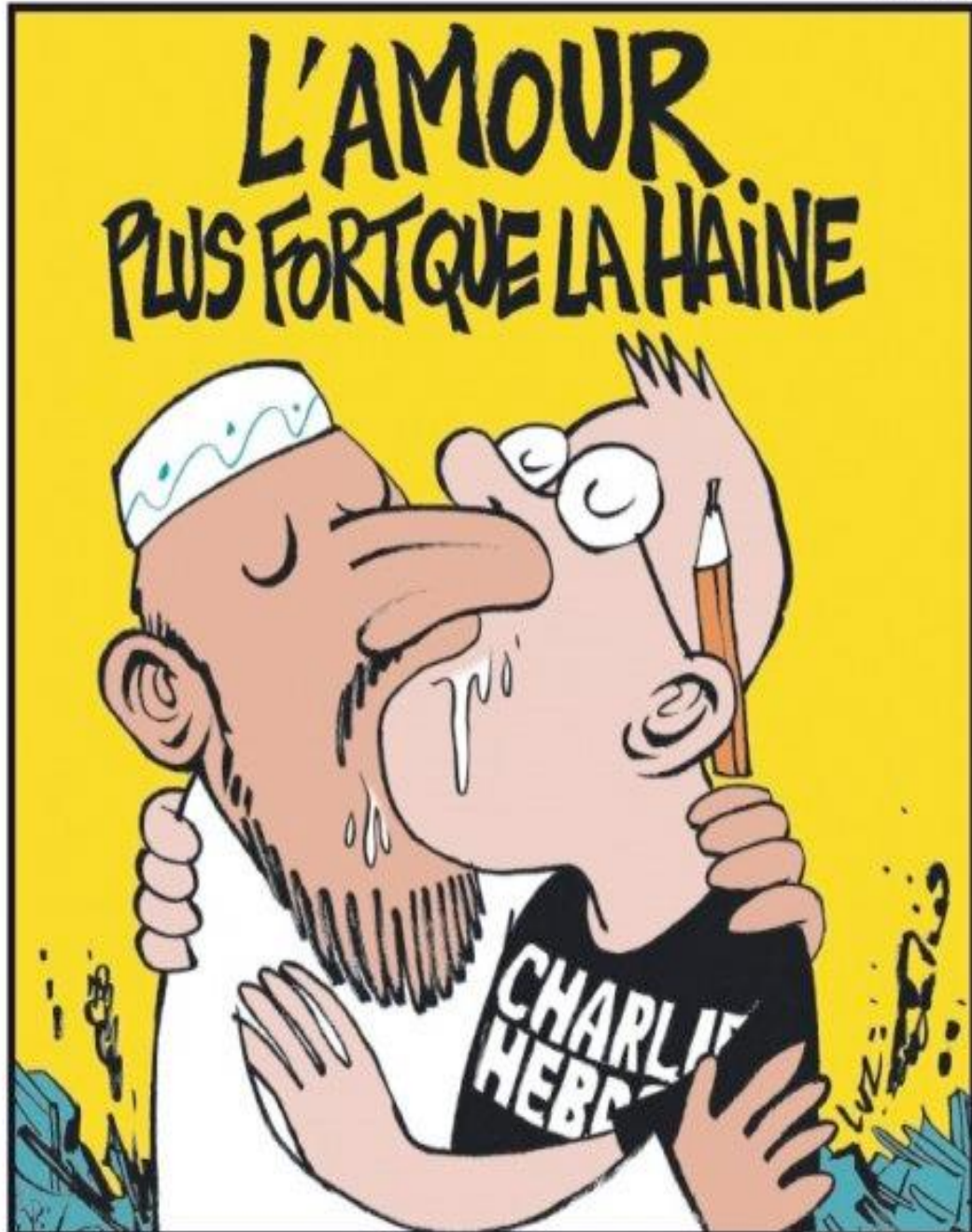

LES « INDIGNÉS » DE NEW YORK, PAR CABU 11 11

11 NOVEMBRE 2011 / N° 1012 / 2,50 €

CHARLIE HEBDO

www.charliehebdo.fr

www.francepresse.com | 024 3346 124 | 01 44 47 47 47 | 01 44 47 47 47 | 01 44 47 47 47 | 01 44 47 47 47 | 01 44 47 47 47 | 01 44 47 47 47 | 01 44 47 47 47 | 01 44 47 47 47

L1407 01X F 20 €

„Intouchables 2“ (Charb)

Satirický týdeník vydal další kontroverzní číslo 19. září 2012 v reakci na protesty, které se spustily po zveřejnění filmu *Nevinnost muslimů*.⁸¹ Na titulní straně je vyobrazen muslim sedící na kolečkovém křesle, které před sebou tlačí ortodoxní žid. Na první pohled je jasné, že tato karikatura je od jiného kreslíře, ovšem celkový charakter kresby je velice podobný dílům předešlým. Postavy obou mužů jsou zvýrazněny výraznou černou linkou. Pozadí je sytě zelené, pravděpodobně byla opět zvolená barva, která může naznačovat symboliku islámu. Ortodoxní žid je zobrazen ve stereotypním provedení v černém oblečení a s černým kloboukem, zpod kterého mu vyčnívají tzv. pejzy.⁸² Jedná se o jasně rozeznatelný identifikátor ortodoxního vyznavače judaismu.⁸³

Co se týče postavy na kolečkovém křesle, je evidentní, že se jedná o muslima, zvláště pokud přihlédneme k faktu, že jsou zde použity obdobné charakteristiky jako v předchozích karikaturách – bílý turban a černé vousy. Obličej obou mužů jsou téměř identické, ne jen ve stylu kresby, ale i v samotném výrazu. Poněkud vyplašený a ublížený výraz postav je oproti předešlým karikaturám rozdílem, z kreslířova výkladu ilustrace jsem zjistila, že kresba neměla nabýt urážlivého charakteru. Na první pohled může toto dílo zesměšňovat přílišnou rigiditu islámu, která je obdobná i u judaismu, ovšem jeho význam je zcela jiný. Karikaturista Charb uvádí: „*Na kolečkovém křesle není prorok Muhammad, je to jen zbožný muslim. Tato kresba odkazuje na film Intouchables. V tomto filmu*

---

⁸¹ Čtrnáctiminutový snímek poloamatérského charakteru byl produkován ve Spojených státech amerických, zveřejněn byl na youtube.com a má řadu provokativních a urážlivých scén. Vyvolal protesty v řadě muslimských i evropských zemí. Internetový vyhledávač Google zakázal přístup k videu v Egyptě, Malajsii, Indonésii, Indii a Libyi. V Afganistánu a Pákistánu byla nařízena celková blokáda youtube.com. Snímek z americké produkce natočil režisér soft pornografických filmů Alan Roberts. Hlavním iniciátorem byl však koptský křesťan Nakoula Basseley Nakoula. Dostupné z: Rentgen: Nevinnost muslimů – vražedná provokace. [online]. [cit. 2013-02-15]. http://www.rozhlas.cz/radiowave/rentgen/_zprava/rentgen-nevinnost-muslimu-vrazedna-provokace--1112851

⁸² Dle *Sefer hachinuch* mají pejzy odlišit židy od *avodah zarah* – modloslužebníků.

⁸³ Halachos of Peyos Harosh [online]. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: http://www.yutorah.org/lectures/lecture.cfm/735346/Rabbi_Aryeh_Lebowitz/Halachos_of_Peyos_Harosh

*je chudý černoch placen bohatým bílým mužem, který je postižený. Stanou se přáteli navzdory tomu, že každý z nich patří do jiného světa. Kresba má ukázat to, že se židé a muslimové mohou stát přáteli a spojenci proti lidem, kteří v Boha nevěří.*⁸⁴

Média však ihned po uveřejnění tohoto čísla uvedla, že se jednalo o další karikování proroka Muhammada.⁸⁵ Tato poměrně přijatelná, ba dokonce humánní Charbova interpretace by snad nevyvolala až tak velké nepokoje, nebýt karikatur, které se nacházely na dalších stranách týdeníku. Několik rozličných kreseb zobrazovalo proroka Muhammada obnaženého, jedna z nich obsahovala nadpis „*Muhammad: narodila se hvězda*“ a zobrazovala proroka, muže s černými vousy, v pornografické scéně s viditelnými genitáliemi. Jednalo se o soubor karikatur od různých kreslířů a všechny byly zaměřeny na aktuální dění kolem již zmíněného filmu *Nevinnost muslimů*. Francouzská vláda naléhala na týdeník Charlie Hebdo, aby znovu uvážil otisknutí karikatur, ten však odmítl. „*Jsme noviny, které respektují francouzské právo a pokud je právo v Kábulu či Rijádu odlišné, my se s jeho dodržováním zaobírat nebudeme*“, uvedl šéfredaktor Gérard Biard.⁸⁶ V důsledku tohoto odmítnutí byla Francie nucena ve dvaceti zemích zavřít své ambasády, konzuláty, kulturní centra a školy z bezpečnostních důvodů. Série těchto karikatur vyvolala mezinárodní debatu, která poukazovala na to, že karikatury byly otištěny v nevhodný čas. Francie je vzhledem ke svému typickému sekularismu velice citlivá v otázkách svobody slova, přesto

---

⁸⁴ Interview se Stéphanem Charbonnierem z 16. února 2013.

⁸⁵ Pro příklad uveďme Cartoons Spark Press Freedom Debate in France. [online]. [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://rendezvous.blogs.nytimes.com/2012/09/19/cartoons-spark-press-freedom-debate-in-france/>

⁸⁶ French Magazine Runs Cartoons That Mock Muhammad. [online]. [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2012/09/20/world/europe/french-magazine-publishes-cartoons-mocking-muhammad.html>

ministr zahraničí Laurent Fabius uvedl pro rádio *France info*, zda je skutečně rozumné a citlivé přilévat olej do ohně.⁸⁷

---

⁸⁷ Caricatures de Mahomet : Fabius annonce le renforcement de la sécurité des ambassades françaises [online]. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: <http://www.franceinfo.fr/politique/les-invites-de-france-info/caricatures-de-mahomet-fabius-annonce-le-renforcement-de-la-securite-des-amb-742919>

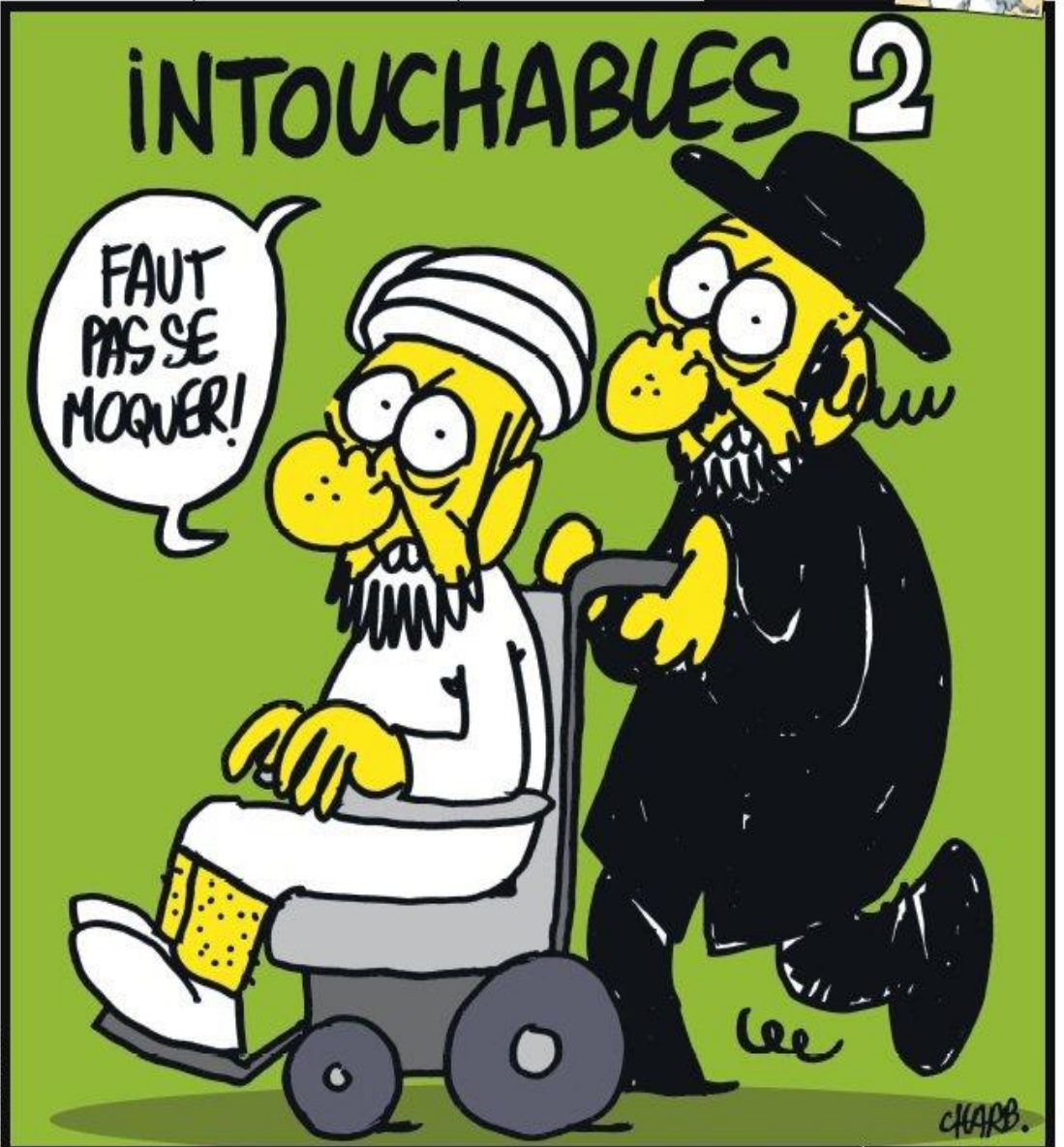
CHARLIE HEBDO

INTÉGRISME
MAHOMET FAIT
DU CINÉMA P. 2

ÉCOLOGIE
LE PS SOLUBLE DANS
LE GAZ DE SCHISTE P. 7

MARIAGE HOMO
CES CURETONS
QUI SONT POUR P. 11

EN KIOSQUES
LE HORS-SÉRIE
ANTINUCLEAIRE
DE CHARLIE

www.charliehebdo.fr

FRANC METROPOLITAIN : 2,50 € - BELGIUM : 2,50 € - ALLEMAGNE : 2,50 € - ANS : 2,50 € - ESPAGNE CONT. : 2 € - DOMA : 2,50 € - CH. L'ES. CAN. : 5,25 \$ - NICOLA : 4,50 \$ - POLS. : 4,50 \$ - TUNISIE : 5 TND

L 14057 - 1057 - F 2,50 €

„Život Mohameda – Počátky proroka“ (Charb – Zineb)“

Poslední z titulních stran, kterou analyzuji, je obal knihy, jež byla publikována Charliem Hebdem v lednu 2013. Jedná se o životopisné dílo o prorokovi Muhammadovi zachycené v komiksově podobě. Na obalu knihy je uvedena „první část“, lze tedy usuzovat, že jsou připravovány i další díly.

Styl kresby této ilustrace se nikterak neliší od ostatních titulních stran, které byly výše popsány. Jedná se o velice barevné provedení, které zaujme především svým pronikavě jednolitým modrým pozadím. Dolní části obrazu dominuje barva pískových odstínů, která je kontrastní k modré obloze. Kompozičně je obraz rozvržen tak, že mu dominuje prorok Muhammad, který je opět oděn do bílé. Prorok je zde zobrazen oholený, dle toho usuzuji, že je zde ještě poměrně mladý. Karikovaná postava našlapuje svými velkýma nohama po poušti mezi skalisky a vede si svého velblouda. Prorok Muhammad na nás působí spíše komicky, jeho oči jsou upřeny na čtenáře a zděšený pohled velblouda je směřován k oblaku, který se vznáší nad prorokem. Mrak symbolizuje Boží přítomnost, která Muhammada po poušti provází. Dle mého názoru se v podstatě nejedná o kresbu urážlivého charakteru. Ovšem tím, co zapříčinilo vzájemné kulturní nepochopení a nařčení autorů z rouhačství, je fakt, který zde byl už mnohokrát zmiňován – zobrazení Muhammada je nepřipustné pro muslimskou veřejnost i v případě, že se jedná o malbu nanejvýc ctnostnou.⁸⁸ Autor kreseb Stéphane Charbonnier, který je známý pod uměleckým pseudonymem „Charb“, uvedl v krátkém komentáři na internetových stránkách Charlie Hebdo toto: *„Komu patří Muhammad? Celému světu. Je prorokem muslimů, samozřejmě, ale pro ostatní je to*

---

⁸⁸ Zobrazení Muhammada je sice striktně zakázáno, avšak víme, že zákaz se v minulosti mnohdy porušoval. Nejstarší kresby Muhammada se datují do třináctého století, i tak ale počet vyobrazení proroka, především v perských ilustrovaných knihách, nepřesahuje velký počet. To nás vede k zamyšlení, zda by karikatura otištěná západními médii, zobrazující Muhammada pouze s kladnými vlastnostmi, vyvolala stejné nepokoje. Takováto úvaha však zůstává zatím nezodpovězena.

historická postava nebo legenda. Můžeme kreslit Muhammada stejně jako Ježíše, Napoleona nebo Zorra. Zatímco zesměšňujeme Muhammada v Charliem, zesměšňujeme především představu, že si děláme těžkou hlavu z extremistů. Anebo využíváme Muhammada, abychom ho stavěli proti radikálním muslimům. V každém případě je to vize bláznů, věřících v Boha, kteří určují naši formu představy Muhammada. Je nezbytné říct pravdu: my neznáme Muhammada. Na Západě mohou všichni citovat příběhy z Ježíšova života, ale mohou být citovány příběhy o životě Muhammada? Je možné, že v zemi jako Francie je islám prezentován až na druhém místě? Toto dílo je kompilací založenou na textech, které jsou od muslimských kronikářů. Žádný humor nebyl přidán. Forma se může zdát jako rouhačství, ale podstata je dokonale halál.“⁸⁹

---

⁸⁹ [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupné z: <http://boutique.charliehebdo.fr/presse-livres/la-vie-de-mahomet-1ere-partie-les-debuts-d-un-prophete.html>

HORS-SÉRIE

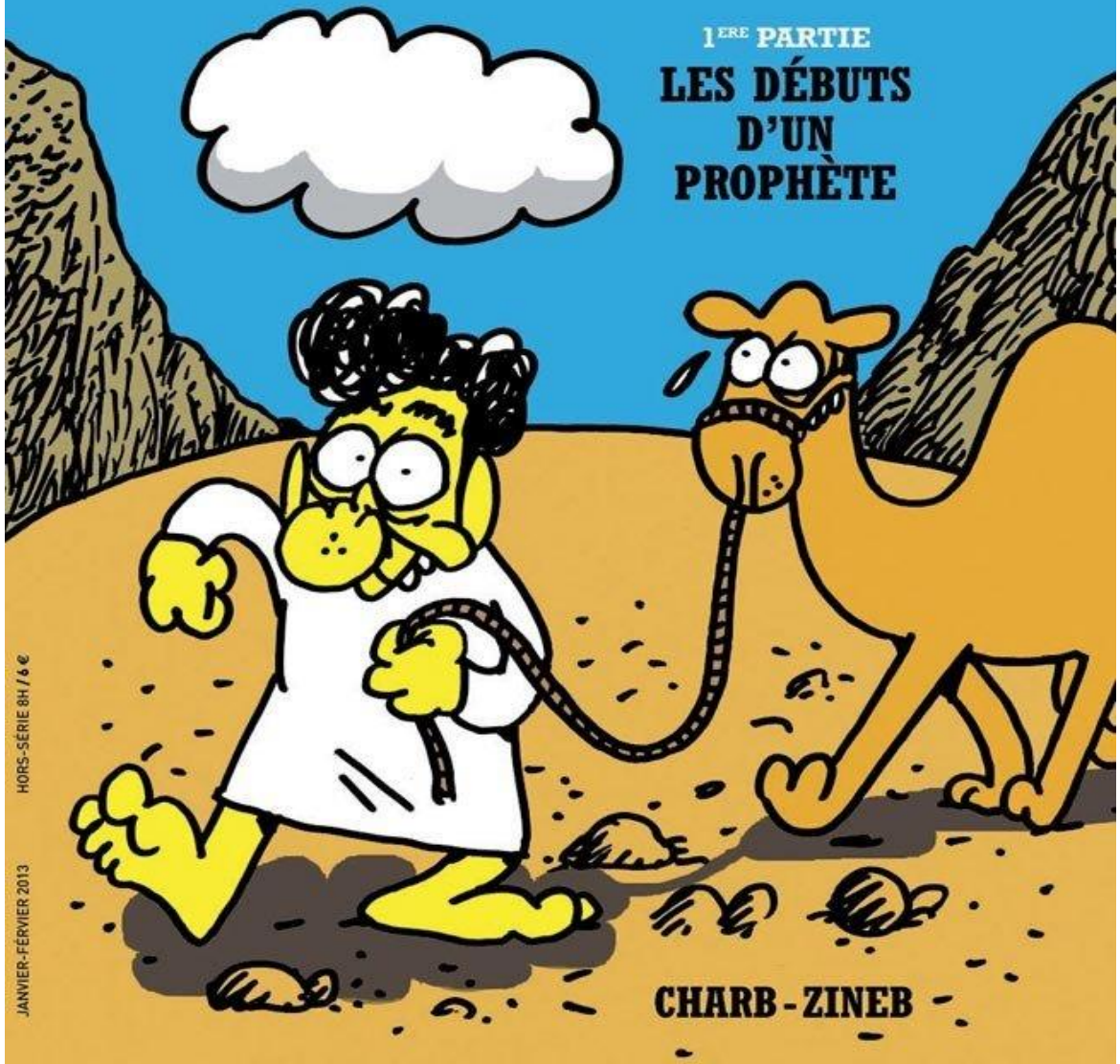
CHARLIE HEBDO

6€

LA VIE DE MAHOMET

1RE PARTIE

LES DÉBUTS
D'UN
PROPHÈTE

HORS-SÉRIE 8H / 6€

JANVIER-FÉVRIER 2013

CHARB - ZINEB

Shrnutí karikatur

Pokud shrneme obecné rysy zde analyzovaných karikatur, je zjevné, že všechny karikatury mají vůči islámu jednu společnou urážlivou charakteristiku, a to samotný fakt, že je zde zobrazován prorok Muhammad. Na rozdíl od dánských karikatur, kde je Muhammad zobrazen v nepřívětivém světle, jako například agresivně vyhlížející muž s bombou v turbanu, karikatury Charlieho Hebda jsou urážlivé z jiných důvodů. Muhammad zde není vyjeven jako reálná hrozba, je spíše karikován jako napůl nepřičetný šílenec s jedním jediným zájmem, a to uplatnit islámský zákon. Charlie Hebdo je dle vlastních slov ateistickým magazínem⁹⁰ a například karikatura *Charia Hebdo* se vysmívá islámskému právu jako přežitku. „Líbající se karikatura“ pak odkazuje na neschopnost muslimské veřejnosti pochopit evropskou kulturu a akceptovat jakoukoliv kritiku islámu. Na další kresbě je prorok zobrazen jako tělesně postižený, což dle slov Charlieho Hebda má symbolizovat přátelství mezi judaismem a islámem, dle mého názoru se kritika zaměřuje na náboženskou rigiditu. V závěrečné karikatuře je Muhammad vyobrazen jako vtipná bezduchá postavička, kráčející po poušti, což jen podtrhuje autorův disrespekt k islámu. Müller a Özcan uvádí v kontextu politické ikonografie, že vizuální rozbor nám pomáhá interpretovat karikatury, avšak jejich skutečný význam souvisí s tím, jak jsou kresby v kulturním, sociálním a politickém kontextu přijaty. Analyzované karikatury označuji za islamofobní i vzhledem k tomu, že zjištěné poznatky korespondují s *uzavřeným pohledem* na islám. Především je to patrné u karikatury *Charia Hebdo*, neboť Muhammad je zde prezentován jako iracionální násilník a barbar, vyhrožuje čtenáři bičováním. Na dalších titulních stranách se pak jedná především o primitivní vyobrazení postav (bezduchý výraz Muhammada na kolečkovém křesle a na poušti).

---

⁹⁰ French Magazine Runs Cartoons That Mock Muhammad. [online]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2012/09/20/world/europe/french-magazine-publishes-cartoons-mocking-muhammad.html?_r=0

Vizuální identifikátory (orientální vzezření, tradiční oděv a vousy), na jejichž základě probíhala diskriminace skutečných muslimů, se nalézají ve všech analyzovaných karikaturách.⁹¹

Vývoj Charlieho Hebda a umělecké pozadí

Zrodu Charlieho Hebda předcházel vznik měsíčníku s názvem „Hara-Kiri – magazín hloupý a zlý“ v roce 1960. Zakladatelé byli Georges Bernier, François Cavanna a Fred Aristides. Tento časopis měl však odlišnou podobu od dnešního Charlieho Hebda, především pak z hlediska výtvarného. *Hara-Kiri* využíval povětšinou barevných koláží, provedených pomocí realistické fotografie, a jeho titulní strany byly z pohledu moderní grafiky vysoce ceněny i přesto, že drtivou většinu z nich by šlo označit za sexuálně nepřijatelnou a násilnou. *Hara-Kiri* byl oblíbený u mladé generace a nenáviděný u konzervativních konzumentů tisku, především pak pro to, že zobrazoval nahá těla v pornografických pozicích či řadu násilných scén. Část veřejnosti se cítila uražena, druhá fascinována. Nebyl by to satirický magazín, kdyby ho veřejnost přijala bez problémů. V roce 1961 byl vydán šestiměsíční zákaz prodeje listu nezletilým, což vedlo k rapidnímu poklesu prodeje, stejná situace se opakovala i v roce 1966. Moment, který vedl ke zrození *Charlieho Hebda*, se udál roku 1970. Všem zprávám ve Francii tehdy dominovaly dvě události, které posléze nepřímo vedly k založení nového týdeníku. Týkaly se masivního požáru na diskotéce, který zabil více než 100 lidí, a smrti prezidenta Charlese de Gaulla. Reakce *Hara-Kiri* vedla ke skandálu, magazín vydal své číslo s názvem „*Bal tragique a Colombey – un mort*“, znamenající „*Tragický tanec v Colombey (místo, kde de Gaulle bydlel) – jeden mrtvý*“. Vtip na smrt de Gaulla již *Hara-Kiri* neprošel. Raymond Marcellin, úřadující ministr vnitra, magazín zcenzuroval, jako záminku využil to, že jej označil za pornografický. Většina umělců se tak rozhodla pro založení nového týdeníku s názvem Charlie Hebdo. Jméno Charlie

---

⁹¹ Na poslední analyzované karikatuře se vousy neobjevují.

neodkazuje na de Gaulla, jak by se na první pohled mohlo zdát, ale na americký kreslený komiks Charlie Brown.

Činnost týdeníku byla od roku 1982 na téměř deset let pozastavena, důvod není zcela znám, samotní autoři však uvádějí, že byl nedostatek témat ke zpracování. Charlie Hebdo, jak jej známe dnes, se vyprofiloval v devadesátých letech 20. století, v této době se již začala objevovat jména, která dnes tvoří pevný základ redakce. V redakci se také objevili kreslíři karikatur (Luz a Charb), které jsem zde analyzovala, ti se pak účastní veškerých konfrontací spojených s tematikou islámu. Philippe Val, bývalý ředitel časopisu, zpřísnil styl a nastolil „hrůzovládu“ v podobě vyhazování těch zaměstnanců, kteří nesdíleli jeho názory. Postoj redakce se stal nejednotný, Val již nevedl týdeník v duchu anarchismu a rebelující komiky, ale začal být i politicky ovlivňován, zvláště poté, co ho Nikolas Sarkozy dosadil na post ředitele veřejného radia *France Inter*. Od doby, co Val odešel z týdeníku, se pokouší nový ředitel a zároveň karikaturista Stéphane Charbonnier o návrat k ideálům svobodné tvorby.

Za milník, který odstartoval spor mezi týdeníkem a muslimskou komunitou nejen ve Francii v otázkách svobody slova a úcty k náboženství, lze považovat znovu zveřejnění dánských karikatur. Charlie Hebdo sám považuje otištění karikatur za začátek „první aféry“. Karikatury vyšly ve zvláštním vydání 8. února 2006 a na titulní straně byl zobrazen naříkající Muhammad se slovy „*je těžké být milován tupci*“ s nadpisem „*Muhammad, zahlcen fundamentalisty*“. V březnu 2006 Charlie zveřejňuje "*Manifest dvanácti: Společně proti nové totalitě*". Dvanáct lidí, včetně Ayaan Hirsi Ali⁹² a Salmana Rushdieho, podepsalo protest proti náboženskému fašismu.⁹³ Odezva přišla záhy, když dvě

---

⁹² Holandská feministka, politička a aktivistka somálského původu, známá svojí ostrou kritikou islámu.

⁹³ Historique: Voir aussi les Procès de Charlie Hebdo. [online]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné z: <http://www.charliehebdo.fr/historique.html>

přední muslimské organizace ve Francii, *Velká mešita v Paříži* a *Unie islámských organizací ve Francii*, zažalovaly týdeník za „veřejnou urážku skupiny lidí za to, že se hlásí k určitému náboženství“.⁹⁴ Soud *Charlie Hebdo* vyhrál, rozsudek zněl, že ilustrace nepřesáhly limity svobody projevu a že jejich cílem byla pouze omezená skupina muslimské komunity.⁹⁵

Za další milníky v kauze *Hebdo vs. umma* lze označit vydání výše analyzovaných titulních stran, neboť pokaždé vyvolaly obdobnou reakci. *Charlie Hebdo* se dostal do pozice jako *Jyllands-Posten*, převzal stejnou roli a to v daleko intenzivnější podobě, neboť on sám se považuje za ochránce sekularismu, zvaného „*laïcité*“, v zemi, která má nejpočetnější muslimskou komunitu v Evropě.

Charlie Hebdo pod vedením Charbonniera sestává z individualistů, kteří však v končeném důsledku na veřejnosti mluví jednotně. Kreslíři navzájem mnohdy nesouhlasí s publikovanými kresbami, ale respektují se navzájem. Jejich práce povětšinou ihned reaguje na aktuální situaci, nakreslené karikatury jsou odpovědí, formou, vyjádřením myšlenek a humoru, která je z jejich hlediska naprosto oddělená od estetiky. „*Pro nás je to práce, nemyslíme, že vytváříme umění, když kreslíme*“. Charb v otázce na to, zda týdeník podporuje islamofobii, odpovídá: „*Charlie není islamofobní, islamofobie nic neznamená. Někteří muslimové se snaží zaměňovat rasismus s kritikou islámu. Pokud znamená islamofobie strach z muslimů, nejsme islamofobní. Pokud však islamofobie znamená, že nemáme rádi náboženství, pak ano. Jsme ale religiofobní.*“⁹⁶ Zobrazení proroka Muhammada *Charlie Hebdo* vnímá jako naprosto legitimní, nezajímá jej,

---

⁹⁴ Cartoon court case begins [online]. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/media/2007/feb/07/pressandpublishing.france>

⁹⁵ French Muslims to sue Charlie Hebdo over Mohammed cartoons [online]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné z: <http://www.english.rfi.fr/france/20120920-french-muslims-sue-charlie-hebdo-over-mohammed-cartoons>

⁹⁶ Interview se Stéphanem Charbonnierem ze 16. února 2013.

že je to islámem zapovězené, argumentuje tvrzením, že Muhammad není jen posvátná osoba, ale i člověk pro nás všechny. Charlie Hebdo považuje za přirozené nejen kritizovat náboženství, ale projevovat i antipatie vůči islámu. Co však rázně odsuzuje je nevráživost vůči lidem pro jejich náboženství. Kreslíři Charlie Hebdo patří k těm, kteří kreslí ze svého vlastního přesvědčení, věří, že mají právo na svobodné vyjádření myšlenek. Jsou přesvědčeni, že jejich práce je výsledkem přirozené kritiky společnosti. Výsledné kresby jsou motivovány vlastním politickým přesvědčením, tento postoj je znám již od 18. století. Francouzský malíř Jacques-Louis David, byl raným příkladem umělce vášnivě kreslicího představitele francouzské revoluce, neboť pro něj bylo nepřestavitelné oddělit jednotu umění a politiky. Již od romantismu je role umělce založena na jeho individualitě a společenské nezávislosti. Umělci se stali kritiky společnosti a byla podporována myšlenka, že právě služba společnosti je skutečnou funkcí umění.⁹⁷ Pro karikaturisty tohoto deníku je umění pouhým nástrojem, využívá karikaturu a stereotypní vyobrazení k prosazení svých hodnot. Propaguje vlastní myšlenku. Primárním záměrem Charliho Hebda nebude zesílení islamofobních postojů, protože nerozlišuje mezi zesměšněním jakéhokoli náboženství. Ovšem je si velice dobře vědom nárůstu antimuslimských a antiislámských nálad ve Francii a v Evropě a v provokaci jednoduše spatřuje příležitost ke svému zviditelnění a tím k většímu zisku.

Sekularismus nebo svoboda tvorby jsou pro Francii hodnoty, které nemohou být ohroženy. Přesto, že některé karikatury hodnotně reflektují reálnou hrozbu z terorismu, zároveň z pohledu muslimů tyto kresby reflektují silně zakořeněné stereotypy ve Francii. Karikatury muslimové vidí jako neúctu k islámské víře, která z pohledu západní společnosti podporuje terorismus a středověké trestní právo.

---

⁹⁷ CLARK, Toby. *Art and Propaganda in the Twentieth Century*. New York: Abrahams Perspectives, 1997, s. 10-11.

Odkaz dánských karikatur

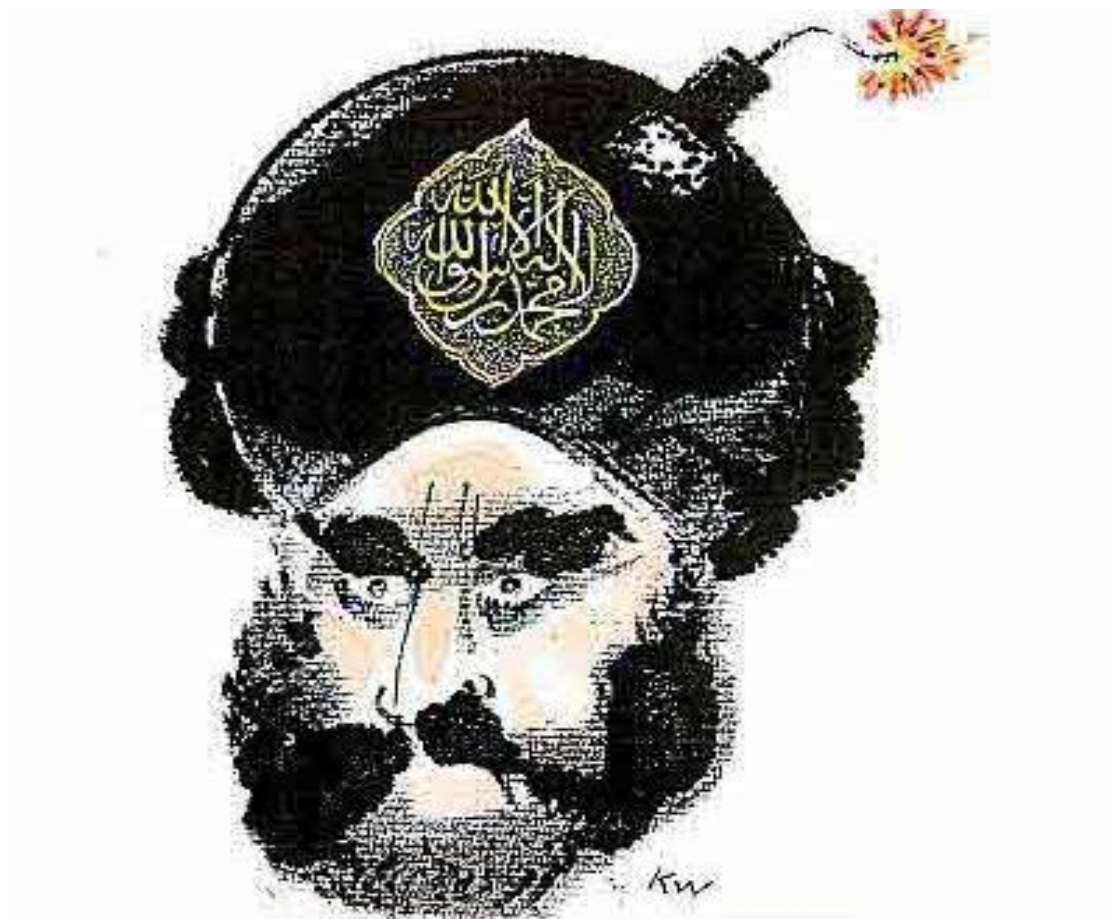
Kauze „Charlie Hebdo“⁹⁸ předcházela asi nejkontroverznější případ karikatur, které zobrazovaly proroka Muhammada, otištěných v dánských novinách *Jyllands-Posten*.⁹⁹ *Liga arabských států* a řada muslimských organizací obvinila dánskou vládu, že nezasáhla proti nezávislému deníku a nezabránila otištění kreseb. Plátku je vyčítáno, že „se rouhá“¹⁰⁰, a rozdmýchává tak nepokoje v muslimských zemích od Libanonu přes Súdán až po Indonésii. Pokud shrneme hlavní charakteristiky těchto kreseb, uvědomíme si, že nepřívětivé vyobrazení proroka Muhammada převažuje. Ve většině karikatur převládá agresivní zjev, který je zdůrazněn hustým černým obočím a vousy. Zvláště pak je to karikatura *Bomba v turbanu*, která vyvolala největší vášně, neboť přímo spojuje Muhammada s terorismem a činí z něj sebevražedného atentátníka. Zpráva EUMC o islamofobii uvádí, že jsou to média, která mají největší podíl na šíření stereotypů zobrazení muslimů v Dánsku. Negativní diskurz vůči muslimům, především prezentace konstruktů „imigranti jsou problém“, přirozeně ovlivnil výběr témat karikatur. Umělci byli požádáni kulturním editorem deníku, aby zobrazili Muhammadovu tvář. Výsledek byl ten, že jej ve většině případů ztvárnili jako postavu nepřátelskou a nebezpečnou. Na obhajobu kreseb by bylo nasnadě podotknout, že základním stylistickým prvkem každé karikatury je zesměšnění, zkreslení a nadsázka. Dále také to, že umělci pro tento deník pracují a na rozdíl od listu *Charlie Hebdo*, kde sami umělci

⁹⁸ Charlie Hebdo bezprostředně otiskl všech 12 dánských karikatur pod číslem *Charia Hebdo*.

⁹⁹ *Jyllands-Posten* je dánský neprodávanější deník s nákladem 175 000 výtisků. Tyto konzervativní noviny většinou dbají na citlivost svých čtenářů a nepouští se do politických a náboženských provokací. Čtenářskou základnu tvoří převážně „luteránští farmáři“ a střední třída, žijící na venkově.

¹⁰⁰ Rouhačství je obvinění, které je trestné i v Evropě. Pokuta 25 tisíc eur hrozí v Irsku za „urážku věcí považovaných jakýmkoli náboženstvím za svaté“. Urážka náboženského vyznání je považována za přestupek v řadě evropských zemí, včetně České republiky. Velká Británie zrušila rouhačství jako trestný čin v roce 2008 a Nizozemsko roku 2012. Velká Británie však uzákonila trest za snahu k záměrnému rozdmýchávání náboženské nesnášenlivosti. O prosazení mezinárodně platné smlouvy, která by trestala rouhání nebo znevažování víry usiluje *Organizace islámské spolupráce*, která sdružuje 57 muslimských zemí. Dostupné z: ENGELOVÁ, Tereza. Asia a Sherry čelí stejné smrti. *Respekt*. roč. 2013, č. 10, s. 36-37.

rozhodují o tématech, pro karikaturisty *Jyllands-Posten* šlo pouze o zakázku. Faktem však je, že i přesto je možné karikovat a kritizovat islám bez použití vulgarismů či obscénností, jako tomu bylo u některých analyzovaných titulních stran Charlieho Hebda, nebo bez zobrazení Muhammada jako nebezpečné osoby. Negativní obraz Muhammada přímo souvisí s antimuslimským diskurzem v Dánsku, kterému předcházelo 11/9. Tyto karikatury reflektují všudypřítomnou asociaci muslimů a islámu s terorismem, agresivitou a s potlačováním ženských práv.

101

---

¹⁰¹ Karikatury Muhammada jsou nejčastěji ke stažení z internetového blogu *Zombietime*. *Mohammed Image Archive* [online]. [cit. 2013-02-20]. Dostupné z: http://zombietime.com/mohammed_image_archive/jyllands-posten_cartoons/

Plakát a islamofobie

Historie politického plakátu se různí, stejně tak jako poselství, které nese. Plakát bývá součástí demonstrace, kde zastává důležitou funkci propagandy, poté však končí většinou v odpadu a zřídka se stává uměleckým exponátem. Politický plakát je jednou z nejdůležitějších forem *boje* či *odboje* a má své pevné místo v dějinách umění.¹⁰²

V této práci se snažím poukázat na posunutí funkce umění z roviny estetické do roviny, která nabývá odlišných rozměrů. Umění má stále oslovovat diváka, ale již se nesnaží být subjektivní umělcovou výpovědí¹⁰³ a nečeká staticky na ohodnocení, ale stává se v jistém smyslu agresivnější. Již není tolik kladen důraz na preciznost techniky, ale hodnotí se kvantita „diváků“. Tvorba je nyní charakterizována jednoduchostí výrazu, ať se již jedná o barevnost, symboly nebo hesla. Používají se formy, jenž jsou předem vyhodnoceny jako potencionálně jednoduché, čitelné a efektní. Umění již není situováno v prostorách jemu určených, tedy v galeriích, ale vstupuje mezi širokou veřejnost. Pro běžného diváka není dne, aby se k němu „nová“ umění nesnažila promlouvat. Město a jeho ulice jsou plné ploch, které pokrývá tato forma vizuální agitace.

Plakát je propagandistickým uměním, které má za cíl oslovit a získat pro svoji věc co nejvíce diváků. Islamofobní politický plakát v Evropě je cíleně šířen především xenofobními populistickými stranami. Bez ohledu na budoucnost muslimů v Evropě je evidentní, že jejich počet narůstá. Jsou to právě imigranti z arabských zemí, kteří jsou na plakátech zobrazováni jako reálná hrozba pro evropskou společnost. Negativní propaganda, která je šířená ve Spojených státech amerických si jako

---

¹⁰² MOORE, Colin. *Propaganda Prints: A History of Art in the Service of Social and Political Change*. Londýn: A&C Black, 2010, s. 190-198.

¹⁰³ Analýza předešlých karikatur poukazovala též na posunutí funkce umění, přesto však stále zůstává primární interpretace díla z pohledu záměru autora.

hlavní témata bere teroristické útoky, islámský radikalismus a džihád, která pak vztahuje na všechny muslimy bez výjimky.

Džihád je „svatá válka“

V současnosti je význam slova džihád¹⁰⁴ jedním z kontroverzních impulsů pro debaty v americké společnosti. Tradiční evropská představa džihádu jako svaté války je podpořena moderním užitím slova, například při vojenských konfliktech, kdy je džihád frekventovaným slovem v projevech muslimských duchovních a státníků na Blízkém východě. Džihád je v západní publicistice často dezinterpretován a limitován pouze na svatou válku. Více podob džihádu je potom opomíjeno, vedle svaté války je to předně džihád srdce, jazyka a ruky.¹⁰⁵ Právě džihád srdce neboli vnitřní boj, který dotýčný člověk vede se svými vlastními nedostatky a skrze nějž se přibližuje Bohu, se stal předmětem agitace ze strany CAIR (*Rada pro americko-islámské vztahy*).

Osvětová kampaň *My Jihad*, probíhající nejdříve v Chicagu¹⁰⁶, se rozhodla proti stávajícím předsudkům vystoupit formou pozitivní propagandy.¹⁰⁷ Kampaň je stále aktivní v ulicích města, plakáty jsou umístěny na autobusech městské hromadné dopravy. Na reklamě je povětšinou vyobrazen muslim či muslimka s prohlášením, které se týká jejich osobního „vnitřního boje“. Tento projekt dle slov CAIR vznikl z iniciativy muslimských žen, které byly nespokojeny s tím, jak je džihád vnímán nemuslimskou západní veřejností. Odmítají, aby jejich děti byly

---

¹⁰⁴ Kořen slova džihád vyjadřuje vynaložení úsilí. Prorokovi se přičítá výrok, že nejvyšším džihádem je přemáhání vlastních vášní, jiný výrok tvrdí, že nejlepší podobou džihádu je říci tyranům do tváře pravdu. Džihád je však výhradně boj obranný – nemůže jít o šíření víry zbraněmi, neboť Korán jednoznačně říká: *Nebudiž žádného donucování v náboženství!* (2:256).

¹⁰⁵ OSTŘANSKÝ, Bronislav. *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti*. Praha: Libri, 2009, s.48.

¹⁰⁶ 24. 12. 2012 se kampaň rozšířila i do San Francisca, kde je propagována na mini busech.

¹⁰⁷ Projekt byl založen aktivistou Ahmedem Rehabem z nezávislé iniciativy. Na projektu se podílí kolem dvou tisíců chicagských muslimů, především pak studenti ale i pracující matky. Projekt je z velké části hrazen CAIR-Chicago. Fotografie muslimů na plakátech pozitivní kampaně *My Jihad*, jsou pořízeny fotografkou Sadaf Syed.

vychováány v zemi, kde vládne desinformace a nenávisť, kterou šíří takoví islamofobové, jako je například Pamela Geller.¹⁰⁸ Projekt pak zahrnuje i oficiální videa *My Jihad* na *youtube.com*, včetně naučných videí a rozhovorů. Taktéž iniciuje veřejné diskuse za účelem mezikulturního dialogu. Kampaň zahrnuje i sociální sítě, především pak na *Facebooku* a *Twitteru*, je možné o významu džihádu diskutovat. V centru pozornosti této bakalářské práce jsou však plakáty, které vznikly jako antikampaň, a které iniciovala AFDI¹⁰⁹. V reakci na projekt *My Jihad* vytvořila sérii graficky velice podobných plakátů.

---

¹⁰⁸ Pamela Geller je politická aktivistka, bloggerka a komentátorka, která se hlásí k judaismu. Do podvědomí veřejnosti se dostala především díky své silné kritice islámu. Je výkonná ředitelka AFDI a mimo negativní kampaň *My Jihad* iniciovala i protesty s názvem *Stop Islamisation of America*, které byly mířeny vůči plánovanému islámskému centru nedaleko od místa, kde stálo Světové obchodní centrum.

¹⁰⁹ *American Freedom Defense Initiative* je krajně pravicová antiislámská a antimuslimská americká organizace.

“The **first thing** that we are **calling you** is to **Islam**” -Osama bin Laden

learn more at myjihad.us

That's #My Jihad. *What's yours?*

Paid For By The American Freedom Defense Initiative

“**Reloading, firing again, reloading firing again, while Screaming Allahu Akbar**” - Victim of Major Nidal Hassan, Fort Hood **jihad mass murderer**

learn more at myjihad.us

That's #My Jihad. *What's yours?*

Paid For By The American Freedom Defense Initiative

“The **mosques are our barracks**, the **domes** our helmets, the **minarets our bayonets** and the faithful our **SOLDIERS**” - Recep Tayyip Erdogan, Prime Minister of Turkey

learn more at myjihad.us

That's #My Jihad. *What's yours?*

Paid For By The American Freedom Defense Initiative

“**Jihad, holy fighting in Allah's cause**, with full force of numbers and **weaponry**, is...an obligation and **duty in Islam** on every Muslim” - Times Square car bomber Faisal Shazad

learn more at myjihad.us

That's #My Jihad. *What's yours?*

Paid For By The American Freedom Defense Initiative

“**Killing Jews is Worship** that draws us close to **Allah**” - Hamas MTV

learn more at myjihad.us

That's #My Jihad. *What's yours?*

Paid For By The American Freedom Defense Initiative

Smyslem těchto plakátů, dle internetových stránek *myjihad.us*, je „bránit se propagandistickým plakátům islámské nadvlády“.¹¹¹ Dle AFDI je nepřijatelné, aby někdo za veselou a mírumilovnou propagandou *My Jihad* skrýval obraz masového vraha, který spáchal teroristické útoky pod záštitou práva na svatou válku. Američané musí údajně poznat pravý islámský džihád, aby se mu mohli efektivně bránit.¹¹² Pamela Geller v rozhovoru, který poskytla pro *New York Times*, uvedla, že propaganda CAIR *My Jihad* v lidech šíří představu o mírumilovné vnitřní polemice. Jejich plakáty vedou k tomu, že si většina západní populace myslí, že džihád je něčím tak neškodným jako vnitřní úvaha jedince nad tím, zda poctivě chodí do posilovny. Geller nepopírá, že jsou muslimové, kteří si džihád neasociují s násilím, ale zároveň je mnoho muslimů kteří ano.¹¹³ Považuji za nezbytné zde zobrazit i původní pozitivní kampaň CAIR, neboť je důležité si povšimnout, že její islamofobní odezva s ní vizuálně koresponduje. Grafika je na obou plakátech téměř totožná, stejně tak i font a barva písma. Plakáty AFDI označuji za islamofobní, neboť interpretovat džihád výše uvedeným způsobem je zavádějící. Na těchto plakátech je džihád prezentován jako ideologie islámu vedoucí k násilí a terorismu.

Na pěti plakátech jsou fotografie Usáma bin Ládina, Nidala Málika Hassana¹¹⁴, tureckého premiéra Recepta Tayyipa Erdogana, Fajsala Šahzáda¹¹⁵ a anonymního radikála. Je nepopiratelné, že termín džihád je dnes běžně používán islámskými radikály k mobilizaci islámského veřejného mínění. Cílem těchto radikálů je pak pomocí klamavé rétoriky propojit některé z kontextu vytržené myšlenky islámu

---

¹¹¹ [online]. [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: <http://freedomdefense.typepad.com/fdi/my-jihad.html>

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ YACCINO, Steven a TENG. The Struggle for Jihad: Two opposing groups battle to define the word jihad on public buses and subways. In: [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2013/03/07/us/ad-campaigns-fight-it-out-over-meaning-of-jihad.html?pagewanted=all&_r=0

¹¹⁴ Americký voják, který v roce 2009 zastřelil na americké základně Fort Hood třináct lidí, údajně za křiku Alláhu Akbar.

¹¹⁵ Americký občan, který byl zatčen a odsouzen na doživotí za pokus o bombový útok na Times Square.

s vlastními ambicemi násilného boje proti západnímu imperialismu. Musíme si uvědomit, že takovéto prosazování soudobými protagonisty z řad radiálních islamistů je zneužití.¹¹⁶

Plakát s hořícími věžemi Světového obchodního centra poukazuje na „světu nebezpečnou ozbrojenou formu džihádu“.¹¹⁷ Spojování fotografie nejnebezpečnějšího teroristy jednadvacátého století s džihádem je mylné, neboť oprávnění vyhlásit ozbrojený džihád má pouze nejvyšší náboženský a zákonodárny orgán konkrétního státu, bez přihlídnutí k faktu, že smrt nevinných lidí je v islámu nepřipustná. Rada duchovních pak může zplnomocnit světskou moc pomocí fatvy k provedení takového džihádu. Teroristické útoky 11/9 byly uskutečněny na základě manipulace s náboženskými hodnotami v zájmu politických cílů.¹¹⁸ Početné teroristické organizace nesoucí ve svém názvu slovo džihád neodkazují na mravní úsilí – tzv. velký džihád, ale na význam implikující násilí. V pojetí Usámy bin Ládina z konce 90. let spočívá džihád mimo jiné v systematických útocích na občany USA jako podporovatele imperialistické politiky. Islám obsahuje pojem mučednictví, a podle džihádistů za něj slibuje odměnu, přestože se proti názorům teologicky nevzdělaných radikálních jedinců jasně ohradila celá řada islámských duchovních a intelektuálů. Tak vzniká dojem, že globální džihádismus pramení z islámu či alespoň vyplývá z neschopnosti islámu se adaptovat na moderní svět. Politizovaný „islám“ džihádistů v sobě nese netoleranci a civilizační odlišnost od Západu.¹¹⁹ Propaganda ze

---

¹¹⁶ KŘIKAVOVÁ, Adéla, Miloš MENDEL, Zdeněk MÜLLER a Vladislav DUDÁK. *Islám: Ideál a skutečnost*. Praha: Baset, 2002, s. 94-98.

¹¹⁷ Klasické pojetí džihádu předpokládá mimo jiné aktivní šíření islámu i silou a *šarí'a* nepřipouští pochybnosti, ovšem toto klasické pojetí odkazuje na jeho historické aspekty (potřeba džihádu jako konceptu pro ospravedlnění šíření islámu mečem se v 8. století po rozsáhlé arabské expanzi vyčerpala).

¹¹⁸ KŘIKAVOVÁ, Adéla, Miloš MENDEL, Zdeněk MÜLLER a Vladislav DUDÁK. *Islám: Ideál a skutečnost*. Praha: Baset, 2002, s.98.

¹¹⁹ HESOVÁ, Zora. *Džihád mezi politikou a náboženstvím: Hledání logiky „islámského terorismu“* [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.amo.cz/publikace/dzihad-mezi-politikou-a-nabozenstvim---hledani-logiky-islamskeho-terorismu.html>

strany AFDI se zaměřuje na bagatelizaci předchozí kampaně *My Jihad* tím, že ukazuje na „pravý“ džihád, který je násilný, expanzivní a přímo souvisí s terorismem. Na rozdíl od evropských plakátů, které budou analyzovány v následující kapitole, jsou muslimové na těchto plakátech mediálně známé osobnosti¹²⁰. Usáma bin Ládín, který zapříčinil smrt téměř tří tisíc lidí, je v této kampani představován jako *exempla trahunt*¹²¹ pro celý muslimský svět. Výrok islamistického tureckého premiéra Recepta Tayyipa Erdogana je vytržen z kontextu, neboť báseň, která tato slova obsahuje, je od tureckého politického aktivisty a básníka Ziji Gökalpa, který byl na rozdíl od Erdogana turecký nacionalista a nacionalismus vyzdvihoval a upřednostňoval před islamismem. Za recitování těchto slov na veřejnosti byl Recep Tayyip Erdogan odsouzen k deseti měsícům vězení v roce 1997, oficiálně z důvodu podněcování k náboženské nenávisti. Plakáty interpretují džihád jako koncept, který je pro islámskou věrouku zásadní a jeho jediná pravá forma pouze ta ozbrojená, expanzivní a v podobě terorismu.

---

¹²⁰ Kromě posledního plakátu, na kterém je muž se šátkem, jeho totožnost není jasná a pravděpodobně se jedná o náhodné použití anonymní fotografie.

¹²¹ Latinské přísloví, které znamená „*příklady táhnou*“.

“#My Jihad is to never settle short of my best effort”

 learn more at myjihad.org

What's yours?

“#My Jihad is to not judge people by their cover”

 learn more at myjihad.org

What's yours?

“My Jihad is to build friendships across the aisle”

 learn more at myjihad.org

What's yours?

“#My Jihad is to stay fit despite my busy schedule”

 Learn more at myjihad.org

What's yours?

122

¹²² [online]. [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://myjihad.org/>

Islamofobní odezva na kampaň *My Jihad* však není prvním počinem Pamelý Geller. Za šest tisíc amerických dolarů iniciovala umístění plakátů v newyorském metru a na autobusech v San Franciscu. Islamofobní iniciativa se týkala plakátu na černém podkladě se slovy „*V jakékoli válce mezi civilizovaným člověkem a divochem podporujte civilizovaného člověka. Podporujte Izrael. Porazte džihád.*“

¹²³

¹²³ Anti-jihad 'savage' ads going up in NYC subway [online]. [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://washingtonexaminer.com/anti-jihad-savage-ads-going-up-in-nyc-subway/article/feed/2032210>

Tento plakát má být dle slov Pamelý Geller reakcí na vlny nepokojů ze strany muslimů, které byly reakcí na zveřejnění filmu *Nevinnost muslimů*. Označení *divoch* má být, dle většiny mediálních interpretací, namířen proti radikálním muslimům, kteří byli iniciátory rozsáhlých demonstrací po celém světě, a kteří jsou rovněž zodpovědní za smrt amerického diplomata v Libyi.¹²⁴ Dle mého názoru je tento plakát islamofobní, neboť nespecifikuje to, kdo jsou divoši, a neodsuzuje ty, kteří páchají násilí, ale nechává jen tušit, kdo by se mohl za tímto označením skrývat. Ve spojitosti se slovem džihád pak v nás tento plakát může evokovat, že divoši jsou tedy všichni, kteří vyznávají džihád. A to jsou všichni muslimové bez výjimky.¹²⁵

Evropský politický plakát

Antiislámské kampaně na evropském kontinentu mají ve většině případů odlišný charakter než americké. I přes to, že Evropa zažila několik teroristických útoků ze strany islámských radikálů (Madrid v roce 2004 a Londýn v roce 2005), štvavé plakáty jsou na muslimy mířeny z jiné perspektivy. Nejcitlivější stránkou evropského islámu, především toho francouzského, je nízké sociální postavení jeho vyznavačů. Mnozí muslimové obývají přeplněné chudinské byty, jsou ze všech menšin nejvíce postiženi nezaměstnaností a jejich organizace vyžaduje neustálé preventivní úsilí proti drogám a kriminalitě.¹²⁶ Takováto neblahá situace vede přirozeně k nedůvěře místního obyvatelstva, muslimové se potýkají s občasnou šikanou a projevy rasismu z řad francouzských občanů, ale i ze strany krajně pravicových politiků. Je to pak především politická propaganda, která démonizuje muslimské obyvatelstvo tím, že je vinní ze všech reálných problémů dané

---

¹²⁴ Ozbrojenci zabili v libyjském Bengházi amerického velvyslance Chrise Stevense během povstání proti filmu *Nevinnost muslimů* 12. 9. 2012.

¹²⁵ Dopravní podnik se pokusil kampaň zastavit, ale soud jeho rozhodnutí zrušil na základě ochrany svobody projevu.

¹²⁶ KRŮPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. Praha: Vyšehrad, 1996.

společnosti. Jean-Yves Camus¹²⁷ tvrdí že, krajně pravicové strany ve Francii využívají dějinné paměti, tedy stereotypů z doby kolonialismu. Mezi takové patří představa Araba jako lenivého barbara, který je nedůvěryhodný. Islám však pro tehdejší francouzskou koloniální velmoc nebyl překážkou, ba dokonce byl chápán jako nástroj, který domorodé obyvatelstvo udržoval od rebelujících tendencí.¹²⁸ S nárůstem politického islámu a přistěhovalectví na území bývalého kolonizátora se situace změnila. Po 11/9 je islám jednoznačně chápán jako nebezpečné náboženství. Krajně pravicová rétorika ve Francii obhajuje svobodu slova, křesťanství a dokonce i práva gayů, což je se zakotvenou ideologií tradiční extrémní pravice v rozporu. Nejznámější z islamofobních politických plakátů byl zřejmě politický plakát se zahalenou muslimskou ženou, díky kterému byl představitel nacionalistické francouzské strany NF¹²⁹ Jean-Marie Le Pen obviněn z podněcování k rasové nenávisti. Žalobu podala francouzská nevládní organizace (MRAP) angažující se proti rasismu a jeho projevům. Pařížský soud Le Pena zprostil obžaloby s prohlášením, že Le Pen není autorem plakátu a není ani zodpovědný za internetové stránky, na kterých byl plakát publikován.¹³⁰

---

¹²⁷ Politický analytik, expert na krajně pravicové strany, členem Institutu mezinárodních vztahů a strategie v Paříži.

¹²⁸ Imámové v Alžírě byli mnohdy integrováni do koloniální administrativy, kdežto hnutí za nezávislost bylo především sekulární.

¹²⁹ Front national – Francouzská populistická a nacionalistická strana založena 1972, vedená od roku 2011 dcerou Le Pena, Marine Le Pen.

¹³⁰ European Court of Human Rights Jean-Marie Le Pen v. France. [online]. [cit. 2013-04-28]. Dostupné z: <http://merlin.obs.coe.int/iris/2010/7/article1.en.html>

NON À L'ISLAMISME

131

¹³¹ Jean-Marie Le Pen Acquitted Of Incitement to Racial Hatred [online]. [cit. 2013-04-20].
Dostupné z: <http://islamversuseurope.blogspot.cz/2011/04/jean-marie-le-pen-acquitted-of.html>

Na tomto plakátě vidíme ženu v niqábu, vedle které je mapa Francie, která je celá pokryta alžírskou vlajkou a ze které vyvstávají minarety velice podobné vztyčeným raketám. Celému plakátu vévodí nadpis *Stop islamismu*. Muslimka je zde zobrazena na základě vizuálního identifikátoru – tradičního oděvu. Čtrnáctého září 2010 prošel ve Francii zákon o povinnosti mít na veřejnosti odhalený obličej. Text zákona nemluví výslovně o celkovém zahalení, ale o „skrývání obličeje na veřejném prostranství“. V praxi to ovšem znamená, že ženám je zakázáno nosit *niqáb* nebo *burku*, neboť zakrývají celý obličej s výjimkou očí, a to na veřejných prostranstvích včetně ulic a v místech otevřených veřejnosti, a také v místech spojených s veřejnou službou. Tedy například v obchodech, hromadné dopravě či restauracích a v místech spojených s veřejnou službou, jakými jsou například radnice, školy a nemocnice.¹³² Ve Francii, která má 63 milionů obyvatel, žije oficiálně pět až šest milionů muslimů. *Burku* nebo *niqáb* podle zveřejněných údajů nosí ale jen asi dva tisíce muslimských žen.¹³³ Plakát je dle mého názoru jasně islamofobní, neboť plně zahalená muslimská žena má evokovat dojem, že muslimské ženy odmítají sdílet cíle a hodnoty francouzské společnosti. Rovněž je zde islám vnímán jako politická ideologie užívaná pro politické a vojenské cíle. Muslimská komunita je zde zobrazena jako reálná hrozba pro Francii a její společ nost.

Antiimigrantskou rétoriku lze zaznamenat i v jiných zemích. Kampaň Dánské lidové strany (DF) během voleb v roce 2001 zahrnovala plakát malé blondřaté dívky s nadpisem „*V době, kdy půjde do důchodu, Dánsko bude majoritně muslimský národ*“. Tato strana patří k představitelům západoevropského radikálního pravicového populismu.

---

¹³² [online]. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/101445-francie-rozhodla-burky-a-nikaby-se-nosit-nebudou/>

¹³³ Už počátkem roku 2004 schválily obě komory parlamentu zákon, který zakázal okázalé nošení náboženských symbolů ve veřejných školách. Tato právní úprava se týkala nejen muslimských šátků, ale i dalších nápadných náboženských symbolů, jako jsou jarmulky nebo velké kříže. Zákon vycházel z odluky církve od státu z roku 1905.

Za zásadní hrozbu pro dánskou společnost tato strana považuje přistěhovalectví, zvláště pak muslimské imigranty. Poslanec za DF Mogens Camre v Evropském parlamentu o muslimech hovořil následovně: „Je naivní se domnívat, že lze integrovat muslimy do dánské společnosti. Jenom několik z nich sem přišlo, aby byli integrováni. Většina z nich sem přišla, aby vytvořila muslimskou společnost“.¹³⁴ Tato strana nerozlišuje mezi muslimskými přistěhovalci a muslimskými radikály, pomocí propagandistického plakátu chce, aby tomu tak bylo i u dánské veřejnosti.

135

Kampaň využívá fotografie malé dívky, která je „ztělesněním nevinnosti“ a která vyrůstá v zemi, kde jsou muslimové bezprostřední hrozba, neboť jejich počet rok od roku roste.“ Dánsko má téměř pět a půl

¹³⁴ Dánská lidová strana [online]. [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=328&lst=103>

¹³⁵ Indvandrerfjendtlig polemik og propaganda [online]. [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://www.humanisme.dk/hate-speech/billeder.php>

milionu obyvatel, z toho pouze 200 tisíc jsou muslimové¹³⁶, tedy poměrně malé procento. Takovýto plakát má nejspíše oslovit mladší generaci, která rodinu má nebo ji plánuje. Akcent je rovněž kladen na evropské vzezření dívenky, proto se uchylují k názoru, že tento plakát spíše spadá do kategorie rasistického projevu a je namísto islámu zaměřen především na muslimské přistěhovalce. Největší síla takového politického plakátu jako propagandistického poutače spočívá ve vztahu k jeho účelu. Skrze sílu slova a grafického obrazu je možné manipulovat veřejným míněním, což potvrzuje zpráva EUMC, shrnující islamofobní projevy v patnácti zemích Evropské unie. Dokument jasně dokládá dramatickou eskalaci antimuslimského sentimentu v Dánsku po 11/9, avšak v návaznosti na již existující xenofobní manifestace. Dánsko bylo jedinou z patnácti monitorovaných zemí, ve které probíhaly volby v době monitoringu zprávy EUMC a tento plakát značně podpořil obraz muslimů jako nepřátel společnosti. Vedle těchto plakátů jsou simultánně islamofobní stereotypy prezentovány i médií. Po 11/9 se v rámci islamofobního diskurzu setkáváme nejčastěji s prezentací muslimů jako teroristů, ovšem problematika imigrantů z třetího světa a islámských zemí v Dánsku stále dominuje nad strachem z terorismu.

Dohledat autory těchto plakátů je velice obtížné, zvláště pokud, jako tomu bylo v případě Le Penova obvinění, není za plakát zodpovědná politická strana či její lídr, ale sám umělec. U propagandistických plakátů neznalost autora či autorů není výjimečnou situací. Většinou se umělec podepisuje pod plakát, který je nezávislý a vychází z umělcovy vlastní iniciativy. V případě, kdy jsou umělci „ve službách“ politických stran, se se svým výtvořem neztotožňují a takový plakát je pak primárně vytvořen jako nositel zprávy mnohdy bez estetického potenciálu.

---

¹³⁶ [online]. [cit. 2013-04-02]. Dostupné z: <http://www.unhcr.org/refworld/country,,USDOS,,DNK,,4cf2d0a2c,0.html>

Stereotypy – Teroristé, džihád, burky (zahalená a utlačovaná)

Jack Sheen přišel s koncepcí, která shrnuje nejčastější stereotypní vyobrazení muslimů v kinematografii. Jedná se o koncept *Tří B* (*bomber, billionaire, belly dancer*). I přesto, že film není zájmem této práce, je rovněž jako plakát a karikatura prostředkem propagandistického umění a pracuje s obrazem. Proto by bylo možné tento souhrn stereotypů aplikovat i na výtvarné umění. Sheenovi stereotypy *belly dancer* a *billionaire* se z filmu vytrácí.¹³⁷ O to větší význam nabyl stereotyp v podobě sebevraždného atentátníka či teroristy (*bomber*), a který nyní dominuje v naprosté většině islamofobních obrazů. V průběhu analýzy karikatur a politických plakátů jsme schopni vysledovat neustále se opakující znaky ve všech kresbách bez ohledu na stát, ve kterém vznikaly. Vedle již zmíněných stereotypů je námět muslimské ženy taktéž frekventovaným jevem jak v karikatuře, tak i v politickém plakátu. Muslimská žena je v kresbách symbolem útisku (karikatura s číslem 1,2,3 a 4), je nucena se zahalovat a nedisponuje svými právy (především karikatura 1 a 2). Pokusit se o objektivní pohled na postavení ženy v islámu je a bude vždy nelehké, neboť zde hrozí nebezpečí zevšeobecnění. Především budeme vždy limitováni již zažitými předsudky ze strany západní společnosti. Je nemožné pochopit situaci u půl miliardy muslimek, které obývají nejrůznější kouty světa, neboť jejich situace nevychází pouze ze skutečností, které jsou zakotveny v Koránu, ale podstatnou roli hrají i další vlivy, které dotvoří konečný pohled na postavení muslimské ženy. Pověštinou se jedná míru pravověrnosti rodiny, ze které žena pochází nebo do jaké se provdá, samozřejmě nezanedbatelnou roli hraje i míra sekularismu státu, ve kterém se nachází. K dotvoření dojmu o postavení ženy na Blízkém východě

---

¹³⁷ Takovéto tvrzení je samozřejmě subjektivní, stereotyp *billionaire* byl naposledy vyobrazen v britském filmu *Solomon Fishing in Jemen* z roku 2011. Film nezle označit jednoznačně za islamofobní. Jemenský šejk je vykreslen jako muž s neomezeným zdrojem peněz a může tedy realizovat v podstatě cokoliv, i tak nepochopitelný nápad jako je přesun lososů do Jemenu.

přispívají i další elementy v podobě politických práv, vzdělání či profesních příležitostí, které již s islámem souvisí druhotně.

Korán o ženě a muži hovoří jako o rovných, ovšem vedle takových veršů jsou i jiné, západem nejčastěji kritizovány.¹³⁸ Často je citován verš 2:228, který uvádí, že muž je o stupeň nad ženou. Dále pak verš 4:34, ve kterém nacházíme slova: *bijte je!*

*Muži zauímají postavení nad ženami proto, že Bůh dal přednost jedným z vás před druhými, a proto, že muži dávají z majetků svých (ženám). A ctnostné ženy jsou pokorně oddány a střeží skryté kvůli tomu, co Bůh nařídil střežit. A ty, jejichž neposlušnosti se obáváte, varujte a vykažte jim místa na spaní a bijte je! Jestliže vás jsou však poslušny, nevyhledávejte proti nim důvody! A Bůh věru je vznešený, veliký.*¹³⁹

Vzhledem k tomu, že tyto verše vzbuzovaly značnou nevoli, zvláště ze strany feministek, byly předmětem mnohých diskuzí a výkladů z řad muslimských učenců.¹⁴⁰ Než bude řeč o zahalování, jakožto nejpalčivějším tématu, zmíním další častou kritiku k postavení muslimek. Jedná se o polygynii, která se v současnosti vztahuje pouze k velmi malému procentu muslimů, převážně je pak nejčastěji praktikována v rentiérských monarchiích Arabského poloostrova, kde je dostatek financí k zajištění všech čtyř manželek. V Turecku či Tunisku jsou takovéto sňatky dokonce ilegální, v Sýrii a Iráku musí mít muž soudní povolení a v Egyptě souhlas první ženy. V Libanonu a Maroku pak žena může do předmanželské smlouvy uvést, že si další sňatek ženy se svým manželem nepřeje.¹⁴¹ Mnohoženství v islámu nepožívá přílišného pochopení v západní kultuře, nicméně není takovým trnem v oku jako zahalování žen. Oproti mnohoženství je *burka* či *niqáb* totiž viditelným

---

¹³⁸ SMITH, Jane I. Woman and Islam. *Seeing Ourselves: Classic, Contemporary and Cross-Cultural Readings in Sociology*. 2006, č. 7, s. 387-392.

¹³⁹ HRBEK, Ivan. *Korán*. Praha: Academia, 2002, s. 521.

¹⁴⁰ Apologetika uvádí, že muži jsou zodpovědní za ženu, musí se o ni starat, živit jí a oblékat, proto tedy muži disponují jistou autoritou nad ženami.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 390.

prvkem přímo v evropských ulicích. Obraz zahalené ženy je prezentován jako symbol represe (karikatury jsou uvedeny níže s číslem 1. a 2.) muslimských žen. Nástup takového vyobrazení muslimské ženy v karikaturách a politických plakátech je dle mého názoru trendem novým a bude souviset s nástupem feminismu a s rostoucími tendencemi zdůraznit sekularismus v některých státech Evropy¹⁴². *Burka* či *niqáb* slouží k jasnému identifikování „nepřítele“ a je znakem statického islámu, který nehledí na evropské kulturní prostředí a neustále prosazuje vlastní cestu. Žena v černém *niqábu* je v evropském prostředí v obrazech démonizována a jednolitá temná barva oděvu působí jako neprůhledná bariéra mezi „civilizovanou“ Evropou a separovaným islámským světem. Nutno podotknout, že Korán zahalování žen nepřikazuje, to zda muslimské ženy s *burkou*, *hidžábem* či *niqábem* souhlasí či nikoliv, není pro analýzu islamofobních obrazů určující.

Pokud shrnu veškeré islamofobní stereotypy, které jsem pomocí ikonografické analýzy našla, docházím k závěru, že v současnosti se islamofobní vyobrazení muslimů ustálilo. Vedle

---

¹⁴² **Belgie:** dolní komora parlamentu v dubnu 2010 schválila normu, která zakazuje nosit oděvy zcela zahalující postavu, a to nejen ve veřejných budovách, ale i na ulici.

Dánsko: vláda v lednu 2010 vyzvala k plnému využívání zákonů, které umožňují školám a veřejným i soukromým zaměstnavatelům požadovat, aby studenti, učitelé a ostatní zaměstnanci neměli tvář zahalenou. Vláda současně prohlásila, že šat zahalující tvář muslimek je v "příkrém rozporu" s hodnotami, jež jsou základem dánské společnosti.

Itálie: na základě zákona z roku 1975 je v zemi zakázáno bez závažného důvodu nosit na veřejných místech šaty znemožňující identifikaci osoby policií, například i helmy. Několik měst na severu země již nošení burky nebo islámského koupacího obleku zvaného *burkiny* zakázalo.

Německo: v roce 2003 Ústavní soud dospěl k závěru, že právní úpravy týkající se nošení náboženských symbolů ve školách spadají do kompetence parlamentů spolkových zemí; asi polovina z nich přistoupila k zákazu.

Nizozemsko: od roku 2008 platí v zemi zákaz nošení burky a *niqábu* ve školách.

Španělsko: zákaz oděvů typu burek a *niqábů* dosud zakázaly městské rady v Barceloně a některých dalších katalánských městech, ale jen ve veřejných úřadech.

Švýcarsko: ministerstvo spravedlnosti zvažovalo v době kdy nošení burek bylo zakázáno ve Francii, navrhnout zákaz nošení oděvů znemožňujících identifikaci osob na veřejných místech na úrovni kantonů, který by se ale netýkal muslimských turistů. Zákon byl schválen v září 2011.

Velká Británie: v březnu 2007 ministerstvo školství rozhodlo, že ředitelé škol mohou zakázat muslimským žákům nosit šátky zcela zakrývající obličej, pokud usoudí, že to ohrožuje bezpečnost nebo výuku.

Dostupné z:

Francie rozhodla: Burky a niqáby se nosit nebudou [online]. [cit. 2013-03-30].

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/101445-francie-rozhodla-burky-a-nikaby-se-nosit-nebudou/>

zahalených žen se kresby nejčastěji týkají zobrazování muslimů jako džihádistů, fundamentalistů, teroristů, agresivních, nepřizpůsobivých jedinců a barbarů. Analyzované karikatury proroka Muhammada a jiných muslimů, které byly otištěny v týdeníku Charlie Hebdo a vyvolaly mezinárodní nevoli, stejně tak i politické plakáty, vykazují tyto prvky. Mnohé z nich byly veřejností a organizacemi pro lidská práva kritizovány. Na závěr této práce jsem však vybrala přehled zahraničních karikatur, které jsou dohledatelné v archivu karikatur *New York Times news service/syndicate*. Dle mého názoru jsou reprezentativním vzorkem islamofobních kreseb, které jsou pro západní evropskou společnost přijatelné, i když ve všech jsou muslimové prezentováni jako teroristé neschopní jakéhokoli mezikonfesního dialogu (kresba č. 7, 8 13 a 14), jako lidé, kteří jsou násilní a v násilí si libují (č. 9 a 10), dále jako barbaři, kteří se se brání čemukoliv modernímu (č. 11 a 12) a nakonec jsou prezentováni jako „falešné oběti“ v konfliktu mezi Izraelem a Palestinou (č. 15 a 16).

1.

TURNER
THE IRISH TIMES
Dublin
IRELAND

Cartoonists International: www.rjfyj.com/cartoons

2.

GRAFF
DAGBLADET
Oslo
NORWAY

Cartoonists International: www.rjfyj.com/cartoons

3.

VAN DAM
Landsmeer
NETHERLANDS

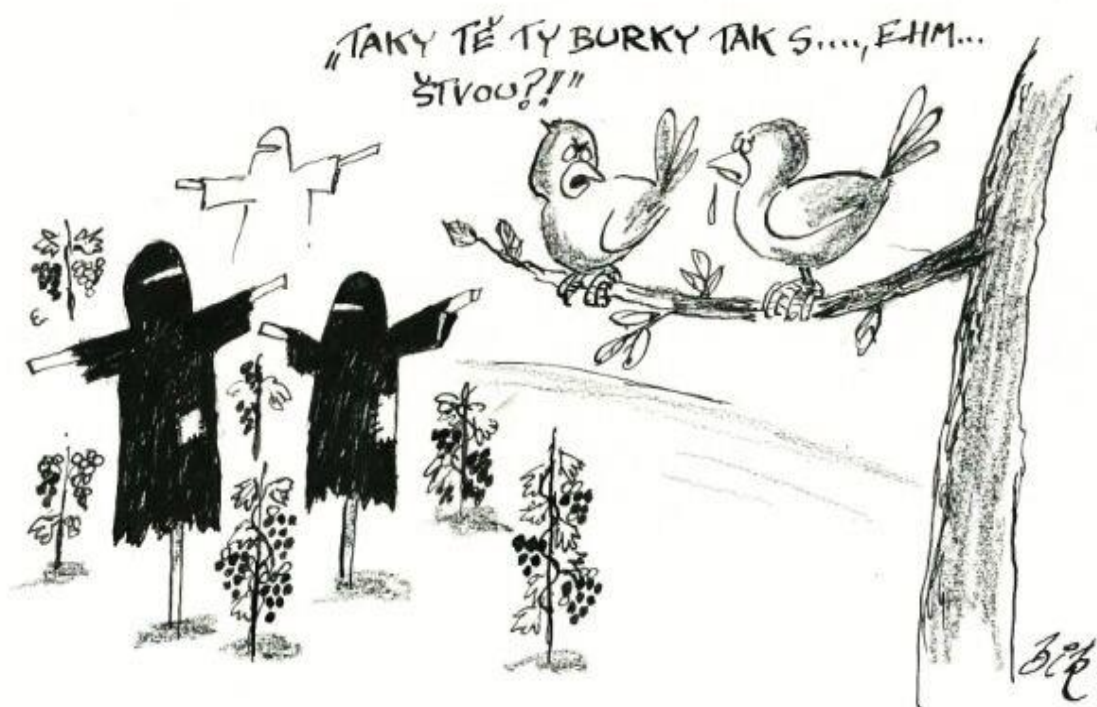

4.

5.

6. ¹⁴³

TOM
TROUW
Amsterdam
NETHERLANDS

Cartoonists International: www.rtsyn.com/cartoons

7.

¹⁴³ Islám očima karikaturisty: Touha po věčnosti [online]. [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://eurabia.parlamentnilisty.cz/Articles/3561-islam-ocima-karikaturisty-touha-po-vecnosti.aspx>

CLEMENT
NATIONAL POST
Toronto
CANADA

CartoonArts International: www.nyfyn.com/cartoons

8.

VAN DAM
Landsmeer
NETHERLANDS

CartoonArts International: www.nyfyn.com/cartoons

9.

TUNIN
Moscow
RUSSIA

Cartoonists International: www.rjsgn.com/cartoons

10.

HAGEN
VERDENS GANG
Oslo
NORWAY

Cartoonists International: www.rjsgn.com/cartoons

11.

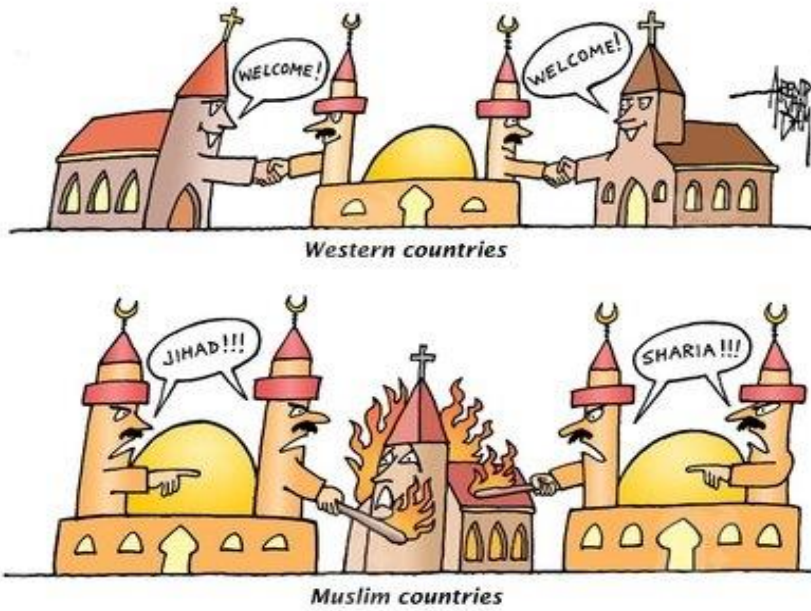
HAGEN
VERDENS GANG
Oslo
NORWAY

Cartoonists International: www.gysyn.com/cartoonists

12.

VAN DAM
Landsmeer
NETHERLANDS

Cartoonists International: www.gysyn.com/cartoonists

13.

GABLE
THE GLOBE AND MAIL
Toronto
CANADA

Cartoonists International: www.rjstyn.com/cartoons

14.

VAN DAM
Landsmeer
NETHERLANDS

Cartoonists International: www.rjstyn.com/cartoons

15.

VAN DAM
Landsmeer
NETHERLANDS

16.

Závěr

Cílem této práce je poukázat na zvyšující se nepřátelství vůči evropským a americkým muslimům, které je ventilováno skrze současné výtvarné umění v podobě karikatur a plakátů. K této konkrétní sféře islamofobních projevů dosud nebyly vydány žádné odborné publikace, avšak byla uspořádaná výstava, která na umění propagující nenávisť vůči muslimům upozornila a která mi posloužila jako inspirace. Výstava *You Jew, You Arab!* polské umělkyně Joanny Rajkowské jako první přišla s myšlenkou, která dávala do souvislosti nacistické propagandistické umění namířené vůči židům s dnešními antiislámskými a antimuslimskými tendencemi v evropském umění.

Výsledkem práce *Islamofobie v umění* jsou poznatky vycházející z provedené analýzy vybraných děl, která se zabývají hledáním společenských stereotypů muslimů. Takovéto zjednodušené představy o muslimech a islámu jsou pak k nalezení téměř ve všech karikaturách a plakátech. Přesto, že se tato práce týká výhradně současného umění, tyto falešné islamofobní stereotypy byly etablovány v evropském vědomí již v minulosti. Od středověku panovaly rozličné negativní představy o Muhammadovi, islámu a muslimech. Muhammad byl prezentován jako zhýralec a islám byl vnímán jako barbarská hereze negující křesťanství. Muslimové byli viděni jako tvrdošíjní otrokáři, lháři, sexuální devianti a barbaři. Dnešní karikatury využívají velice obdobných témat a vykreslují muslimy, žijící v Evropě a Americe, jako barbary, neboť se nedokáží integrovat tak jako jiní cizinci. Jsou nespokojeni se svými právy v novém prostředí, i přesto jejich počet stoupá. Neustále lpějí na výstavbách mešit, ženy se zahalují a muži nosí tradiční oděv, čímž demonstrují svoji odlišnost a neochotu k jejich plné integraci, jejich víra je rigidní a potlačuje lidská práva“. Slova „muslim“ a „fanatik“ či „terorista“ se dnes staly synonymy a islám je v západních karikaturách zobrazen jako

náboženství násilí a netolerance. Tato témata se pak ve vybraných dílech opakují a představují dnešní islamofobní diskurz.

Stěžejní v této bakalářské práci je analýza karikatur proroka Muhammada, které jsou produktem francouzského týdeníku *Charlie Hebdo*, zmiňují i případ dánských karikatur. Karikatury dánského časopisu *Jyllands-Posten* reflektovaly předsudky vůči muslimům, které se utvářely v dánské společnosti již před teroristickými útoky z 11/9. Po tomto datu se ustálil obraz muslima jako *hrozby* v podání teroristy, i když, jak upozorňuji, takovéto vnímání muslimů je spíše v americkém prostředí. V evropském prostředí jsou muslimské komunity vnímány jako „cizí prvek“.

Islamofobie ve výtvarném umění se nejvíce týká karikatur a politických plakátů. Karikatura, která využívá komiky a satirické kritiky v podobě zdůrazňování a přehánění vybraných rysů člověka, pak může do jisté míry působit v angloamerickém prostředí neškodně. Ironie, komičnost a výsměch jsou typické a běžné prvky satiry, dokonce poskytují lidem pocit, že se mohou svobodně touto formou vyjadřovat ke stávajícím společenským podmínkám, k politickým poměrům i k náboženství. Karikatura je součástí téměř každého tisku a je známkou svobody projevu a tvorby, bohužel mimo jejich pozitiv může být nositelkou i negativní propagandy. U vážně míněného politického plakátu je pak islamofobie snadněji čitelná, neboť se neschovává za komiku ani nadsázku. V současné době nalézáme islamofobii v karikatuře, která je ve většině případech součástí tisku, a v plakátech, které jsou tvořeny mnohdy anonymně na zakázku politických stran nebo občanských sdružení. Absenci islamofobního umění jsem pak zaznamenala v akademickém výtvarném prostředí. Jako odůvodnění jsem zvolila to, že akademičtí výtvarníci netvoří anonymně a primární pro dané dílo je jeho estetická hodnota, nikoliv funkce v podobě ovlivňování mas, jako je tomu u islamofobní propagandy.

Seznam použité literatury a pramenů

ALLAN, Chris. *Contemporary Islamophobia before 9/11: A Brief History*. Londýn: Cordoba Foundation Cultures in Dialog, 2010. *Arches Quarterly*, 7.

CLARK, Toby. *Art and Propaganda in the Twentieth Century*. New York: Abrahams Perspectives, 1997.

CRANE, Robert D. *Islamophobia, Mimetic Warfare and the Bugaboo of Shari'a Compliance: Counter-Strategies for Common Ground*. Londýn: The Cordoba foundation, 2010. *Arches Quarterly: ISLAMOPHOBIA AND ANTI-MUSLIM HATRED: CAUSES & REMEDIES*, 7.

HRBEK, Ivan. *Korán*. Praha: Academia, 2002.

KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. Praha: Vyšehrad, 1996.

KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: Historická paměť a současná krize*. Praha: Vyšehrad, 2002.

KŘIKAVOVÁ, Adéla, Miloš MENDEL, Zdeněk MÜLLER a Vladislav DUDÁK. *Islám: Ideál a skutečnost*. Praha: Baset, 2002.

MILTON-EDWARDS, Beverley. *Researching the Radical: the Quest for a New perspective*. Londýn: Sage, 2002.

MOORE, Colin. *Propaganda Prints: A History of Art in the Service of Social and Political Change*. Londýn: A&C Black, 2010.

MUHAMMAD, Marwan. *Islamophobia: A Deep-Rooted Phenomenon*, Londýn: Cordoba Foundation Cultures in Dialog, 2010, Arches Quarterly, 7.

OZAN, Esra a Marion MÜLLER. The Political Iconography of Muhammad Cartoons: Understanding Cultural Conflict and Political Action. *Political Science and Politics*. 2007, roč. 40, č. 2.

PANOFSKY, Erwin. *Význam ve výtvarném umění*. Praha: Academia, 1981.

ROSÓN LORENTE, Javier. *HUMAN ARCHITECTURE: JOURNAL OF THE SOCIOLOGY OF SELF-KNOWLEDGE: Discrepancies Around the Use of the Term "Islamophobia"*. Boston: Ahead Publishing House, 2010.

SMITH, Jane I. Woman and Islam. *Seeing Ourselves: Classic, Contemporary and Cross-Cultural Readings in Sociology*. 2006, č. 7.

VIGUÉ, Jordi. *Mistři světového malířství*. Dobřejovice: Rebo, 2002.

Online zdroje

Al-Qaida plot to blow up Bologna church fresco [online]. [cit. 2013-03-04]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2002/jun/24/arts.artsnews>.

Anti-jihad 'savage' ads going up in NYC subway [online]. [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://washingtonexaminer.com/anti-jihad-savage-ads-going-up-in-nyc-subway/article/feed/2032210>.

Caricatures de Mahomet: Fabius annonce le renforcement de la sécurité des ambassades françaises [online]. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: <http://www.franceinfo.fr/politique/les-invites-de-france-info/caricatures-de-mahomet-fabius-annonce-le-renforcement-de-la-securite-des-amb-742919>.

Cartoon court case begins [online]. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/media/2007/feb/07/pressandpublishing.france>.

DINET, Etienne a Sliman BEN IBRAHIM. *The Life of Mohammad by Etienne Dinet and Sliman Ben Ibrahim* [online] [cit. 2013-02-22].

Dostupné z:

http://www.gutenberg.org/catalog/world/readfile?pageno=28&fk_files=2540309.

European Court of Human Rights Jean-Marie Le Pen v. France. [online]. [cit. 2013-04-28]. Dostupné z:

<http://merlin.obs.coe.int/iris/2010/7/article1.en.html>.

Flags of the Arab World. [online]. [cit. 2013-04-01]. Dostupné z:

<http://www.saudiaramcoworld.com/issue/197802/flags.of.the.arab.world.htm>.

FOUREST, Caroline a Fiammetta VENNEN. *Islamophobe ?* [online]. [cit. 2013-02-22]. Dostupné z:

<http://www.prochoix.org/cgi/blog/index.php/2003/10/25/52-islamophobes>.

France's Charlie Hebdo plans reprint of Islam edition. [online]. [cit. 2013-02-12] Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15589851>.

Francie rozhodla: Burky a nikáby se nosit nebudou [online]. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/101445-francie-rozhodla-burky-a-nikaby-se-nosit-nebudou/>.

French cartoonist Sine on trial on charges of anti-Semitism over Sarkozy jibe. [online]. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/4351672/French-cartoonist-Sine-on-trial-on-charges-of-anti-Semitism-over-Sarkozy-jibe.html>.

French Magazine Runs Cartoons That Mock Muhammad. French Muslims to sue Charlie Hebdo over Mohammed cartoons [online]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2012/09/20/world/europe/french-magazine-publishes-cartoons-mocking-muhammad.html?_r=0.

French Magazine Runs Cartoons That Mock Muhammad. [online]. [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2012/09/20/world/europe/french-magazine-publishes-cartoons-mocking-muhammad.html>.

French Muslims to sue Charlie Hebdo over Mohammed cartoons [online]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné z: <http://www.english.rfi.fr/france/20120920-french-muslims-sue-charlie-hebdo-over-mohammed-cartoons>.

French satirical paper Charlie Hebdo attacked in Paris. [online]. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15550350>.

Halachos of Peyos Harosh [online]. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: http://www.yutorah.org/lectures/lecture.cfm/735346/Rabbi_Aryeh_Lebowitz/Halachos_of_Peyos_Harosh.

Historique: Voir aussi les Procès de Charlie Hebdo. [online]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné z: <http://www.charliehebdo.fr/historique.html>.

Indvandrerfjendtlig polemik og propaganda [online]. [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://www.humanisme.dk/hate-speech/billeder.php>.

Charlie Hebdo and its place in French journalism. [online]. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15551998>.

Charlie Hebdo and its place in French journalism. [online]. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15551998>.

Charlie Hebdo front cover depicts Muslim man kissing cartoonist. [online]. [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2011/nov/08/charlie-hebdo-muslim-kissing-cartoonist>.

Jean-Marie Le Pen Acquitted Of Incitement to Racial Hatred [online]. [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://islamversuseurope.blogspot.cz/2011/04/jean-marie-le-pen-acquitted-of.html>.

La vie de Mahomet - 1ère partie - Les débuts d'un prophète

[online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupné z:

<http://boutique.charliehebdo.fr/presse-livres/la-vie-de-mahomet-1ere-partie-les-debuts-d-un-prophete.html>.

Muhammad cartoons: French magazine to publish illustrated prophet biography. [online]. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z:

<http://www.guardian.co.uk/world/2012/dec/30/muhammad-cartoons-magazine-biography-prophet>.

My Jihad [online]. [cit. 2013-03-08]. Dostupné z:

<http://freedomdefense.typepad.com/fdi/my-jihad.html>.

Oxford Dictionary [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupné z:

<http://oxforddictionaries.com/definition/english/caricature?q=caricature>.

Rentgen: Nevinnost muslimů – vražedná provokace. [online]. [cit. 2013-02-15]. http://www.rozhlas.cz/radiowave/rentgen/_zprava/rentgen-nevinnost-muslimu-vrazedna-provokace--1112851.

Satirical Magazine Is Firebombed in Paris. [online]. [cit. 2013-02-15].

Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/11/03/world/europe/charlie-hebdo-magazine-in-paris-is-firebombed.html>.

Why Are Political Cartoons Incendiary?. [online]. [cit. 2013-02-12].

Dostupné z: http://www.nytimes.com/2011/11/13/opinion/sunday/why-are-political-cartoons-incendiary.html?_r=0.

YACCINO, Steven a TENG. The Struggle for Jihad: Two opposing groups battle to define the word jihad on public buses and subways. In: [online].

[cit. 2013-03-12]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2013/03/07/us/ad-campaigns-fight-it-out-over-meaning-of-jihad.html?pagewanted=all&_r=0.

2010 Report on International Religious Freedom - Denmark

[online]. [cit. 2013-04-02]. Dostupné z:

<http://www.unhcr.org/refworld/country,,USDOS,,DNK,,4cf2d0a2c,0.html>.

Jiné zdroje:

Interview se Stéphanem Charbonnierem, které proběhlo 16. února 2013.

Výstava *You Jew, You Arab!* v pražském DOXu.

Zdroje Obrázků:

www.charliehebdo.fr

http://zombietime.com/mohammed_image_archive/recent/

http://atlasshrugs2000.typepad.com/atlas_shrugs/afdi-my-jihad-bus-campaign-my-jihad-1/

<http://freedomdefense.typepad.com/fdi/my-jihad.html>

<http://islamversuseurope.blogspot.cz/2011/04/jean-marie-le-pen-acquitted-of.html>

<http://www.danskfolkeparti.dk/Annoncer.asp?showpic=1&fieldID=1253&fieldnr=1&menu=601&submenu=144&hidesub=yes>

https://www.nytsyn.com/cartoons/cartoons?start_date=1901-01-01&search_id=65992

<http://eurabia.parlamentnilisty.cz/Articles/8547-islam-ocima-karikaturisty-77-deportace-muslimu.aspx>

Resumé

Islamophobia in art responds to the rising levels of anti-Muslim and anti-Islam hatred in Western contemporary Art. Attention is paid to the current cartoons and political posters using propaganda as a tool to manipulate public opinion. In this paper, visuals are treated as sources of information by using analyse based on iconography. The specific cartoons and posters in Europe and America can be interpreted as reflection of racial and xenophobic biases that have been building up inside Western society well before 9/11 terrorist attacks and after.

Actual themes and iconography used in visuals are similar to the language of anti-Semitic propaganda. The main intention of this thesis is to analyze and summarize stereotypes of Muslims and Islam in the West. Stereotypes of Muslims (jihadists, primitives, veiled and oppressed women) are presented in various forms by the mass media aswell as they are diffused by populist political parties. Stereotypical representations of Muslims and Islam are often manifested in a society's media as it was *Jylladns-Posten* in 2006 and *Charlie Hebdo* nowadays. Result of this paper is a effort to point out, that even though we have learnt to recognise various of elements linked with hate and unfair treatment in propaganda art before, indicators of Islamophobia are for the western society still transparent.